

Ostanak izbeglica u Srbiji

**Integracija i zagovaranje za korisnike koji napuštaju
kolektivne centre: završni izveštaj sa preporukama**

Grupa 484

Beograd, decembar 2005.

SADRŽAJ

Spisak upotrebljivanih akronima

1. UVOD

2. IZBEGLICE I INTERNO RASELJENA LICA – AKTUELNI STATISTIČKI PODACI

3. STATISTIČKI PODACI O KOLEKTIVNIM CENTRIMA

4. RELEVANTNI STRATEŠKI DOKUMENTI

- 4.1. NACIONALNA STRATEGIJA ZA REŠAVANJE PITANJA IZBEGLICA I RASELJENIH LICA
- 4.2. IZBEGLICE U KONTEKSTU STRATEGIJE ZA SMANJENJE SIROMAŠTVA
- 4.3. MAPA PUTA

5. EFEKTI DUGOTRAJNOG ZBRINJAVANJA U KOLEKTIVNIM CENTRIMA

6. IZAZOVI U PROCESU ZATVARANJA KOLEKTIVNIH CENTARA

- 6.1. STAMBENO ZBRINJAVANJE
- 6.2. EKONOMSKA INTEGRACIJA
- 6.3. SOCIJALNA ZAŠTITA
- 6.4. ZDRAVSTVENA ZAŠTITA
- 6.5. PREDŠKOLSKO VASPITANJE I ŠKOLOVANJE
- 6.6. SOCIJALNA INTEGRACIJA

7. ZAKLJUČCI I PREPORUKE

Aneks I: ŠESNAEST LOKALNIH SREDINA U KOJIMA JE REALIZOVAN PROJEKAT

- Bor
- Kikinda
- Arandelovac
- Nova Varoš
- Požarevac
- Rača
- Stara Pazova
- Vrnjačka Banja
- Paraćin
- Prijepolje
- Raška
- Veliko Gradište
- Kruševac
- Rekovac
- Gornji Milanovac
- Kraljevo

Aneks II: PRILOZI ZA EVALUACIJU PROJEKTA

Spisak upotrebljivanih akronima

- ADF – engl. American Development Foundation (Američka fondacija za razvoj)
CARDS – engl. Community Assistance for Reconstruction, Development and Stabilization (Pomoć zajednice pri obnovi, razvoju i stabilizaciji)
CK – Crveni krst
CRDA – engl. Community Revitalization through Democratic Action (Revitalizacija zajednice kroz demokratsku akciju)
CSR – Centar za socijalni rad
DANIDA – engl. Danish International Development Agency (Agencija danske vlade za međunarodni razvoj)
DFID – engl. Department for International Development (Odeljenje za međunarodni razvoj Velike Britanije)
DSI – Danski savet za izbeglice
EAR – Evropska agencija za rekonstrukciju
ECHO – engl. European Commission Humanitarian Aid Office (Biro za humanitarnu pomoć Evropske komisije)
FSI – Fond za socijalne inovacije
IOCC – engl. International Orthodox Christian Charities (Međunarodna pravoslavna dobrotvorna organizacija)
IRL – interno raseljena lica
JEN – engl. Japan Emergency NGOs
KC – kolektivni centar
MKCK – Međunarodni komitet Crvenog krsta
MOP – materijalno obezbeđenje porodice
MSP – mala i srednja preduzeća
NSHC – Novosadski humanitarni centar
NSI – Norveški savet za izbeglice
NSZ – Nacionalna služba za zapošljavanje
OCHA – engl. Office for Coordination of Humanitarian Affairs (Kancelarija za koordinaciju humanitarnih akcija UN-a)
OEBS – Organizacija za evropsku bezbednost i saradnju
PIKAP – engl. Pilot In-kind Assistance Project
SDC – engl. Swiss Agency for Development and Cooperation (Švajcarska direkcija za razvoj i saradnju)
SDF – Srpski demokratski forum
SSS – Strategija za smanjenje siromaštva
UN HABITAT – engl. UN Human Settlements Programme (Program ljudskih naselja UN)
UNDP – engl. United Nations Development Programme (Program za razvoj UN)
UNHCR – engl. United Nations High Commissioner for Refugees (Visoki komesarijat za izbeglice UN)
UNICEF – engl. United Nations Children's Fund (Dečji fond UN)
USAID – engl. The United States Agency for International Development (Agencija Sjedinjenih Američkih Država za međunarodni razvoj)
WFP – engl. World Food Programme (Svetski program hrane)

1. UVOD

Ovaj izveštaj je namenjen svim organizacijama, institucijama i pojedincima koji podržavaju proces integracije i omogućavaju trajnu integraciju izbeglica u lokalnu zajednicu u Srbiji, kao i svim izbeglim licima koja su lokalnu integraciju odabrala kao najpoželjniji način razrešenja svog izbegličkog statusa.

Njegova svrha jeste da podrži proces integracije izbeglica pomažući međunarodnim i nacionalnim akterima koji rade na zatvaranju kolektivnih centara i integrisanju izbeglih lica u lokalnu zajednicu da prepoznaju lokalne kapacitete na koje mogu da se oslone, i gde su potrebna dodatna ulaganja i osnaživanja kako bi lokalna zajednica mogla da ostvari održiv proces integracije.

Svi zaključci i preporuke u ovom izveštaju oslanjaju se na informacije i ideje prikupljane i razmatrane tokom realizacije projekta „Integracija i zagovaranje za korisnike koji napuštaju kolektivne centre“.

Ovaj jednogodišnji projekat Grupa 484 i Danski savet za izbeglice realizovali su uz podršku Ambasade Kraljevine Holandije, u razdoblju od 15. novembra 2004. do 31. decembra 2005. godine, na teritoriji 16 opština u Srbiji: u Aranđelovcu, Paraćinu, Gornjem Milanovcu, Vrnjačkoj Banji, Kraljevu, Kruševcu, Velikom Gradištu, Rekovcu, Rači, Boru, Novoj Varoši, Prijepolju, Kikindi, Staroj Pazovi, Požarevcu i Raškoj.

Istovremeno sa ovim, Danski savet za izbeglice sprovodio je projekat „Podrška Nacionalnoj strategiji zatvaranja kolektivnih centara“, koji je finansirala Evropska agencija za rekonstrukciju (EAR). Projekat je podržao plan srpske vlade za zatvaranje kolektivnih centara, pomažući najugroženijim stanarima kolektivnih centara da ostvare napredak ka potpunoj integraciji u lokalnu (domaćinsku) sredinu ili da ostvare pravo na podršku namenjenu onima koji donesu odluku o dobrovoljnoj repatrijaciji (povratku).

Projekat „Integracija i zagovaranje za korisnike koji napuštaju kolektivne centre“ predviđao je aktivnosti podrške zajednicama pogođenim procesom zatvaranja kolektivnih centara. Programske aktivnosti su bile sa podjednakom pažnjom i posvećenošću usmerene na:

- 1) *samu izbegličku populaciju, a posebno onaj deo koji živi u kolektivnom smeštaju;*
- 2) *lokalne zajednice u koje se izbegli integrišu.*

U okviru projekta Grupa 484 je sprovela **dva kruga radnih sastanaka** u projektom predviđenim opštinama, sa ciljem da se sagledaju teškoće sa kojima se suočavaju izbegla lica i lokalne zajednice, i podstakne zajednički rad na prevazilaženju tih poteškoća. Učesnici radnih sastanaka bili su predstavnici lokalne samouprave i centara za socijalni rad, poverenici Komesarijata za izbeglice, predstavnici izbeglih lica, predstavnici obrazovnih i zdravstvenih ustanova, lokalnog nevladinog sektora i lokalnih medija. Cilj prvog kruga radnih sastanaka bilo je utvđivanje liste svih bitnih problema u vezi sa procesom integracije izbeglica, te liste svih važnih mogućnosti i resursa kojima raspolaže dotična lokalna zajednica, baš kao i onih koji nedostaju ili su nedovoljno razvijeni. Grupa 484 potom je podsticala i podržavala okupljene lokalne aktere da osmisle **okvirne akcione planove za rešavanje najbitnijih među prethodno zabeleženim problemima**.

Drugi krug radnih sastanaka bio je usmeren na dalju konkretizaciju akcionih planova, ali i na istraživanje već postojećih ili aktuelnih dobrih praksi, kao i na izradu detaljnijeg osnovnog prikaza socijalne strukture lokalne izbegličke populacije. U završnoj fazi projekta, u novembru i decembru 2005. Grupa 484 je podržala izvođenje većeg broja **lokalnih akcija podrške integraciji**, i izradila ovaj završni izveštaj sa preporukama.

Tokom realizacije projekta neizbežno su identifikovani i problemi interno raseljenih lica sa Kosova i Metohije, budući su se u nekim kolektivnim centrima određenim za zatvaranje nalazili i raseljeni, pa su naučene lekcije u vezi sa njihovim teškoćama postale delom ovog izveštaja.

Grupa 484 se ovom prilikom zahvaljuje predstavnicima 16 lokalnih zajednica i predstavnicima izbegličke (i raseljeničke) populacije, koji su svojim aktivnim učestvovanjem uveliko pomogli i unapredili realizaciju projekta.

2. IZBEGLICE I INTERNO RASELJENA LICA – AKTUELNI STATISTIČKI PODACI

Prema podacima UNHCR-a¹, od 1. novembra 2005. godine, na teritoriji Srbije (bez Kosova i Metohije) registrovano je ukupno 139 195 izbeglica. Od tog broja u kolektivnim centrima smeštene su 4 792 izbeglice (3 700 u zvaničnim i 1 092 u nezvaničnim kolektivnim centrima).

Tabela 1: Broj izbeglica iz BiH i Hrvatske

IZBEGLA LICA U SRBIJI	
Zemlja porekla	
Bosna i Hercegovina	40 818
Hrvatska	98 377
UKUPNO	139 195

Tabela 2: Izbeglice u Srbiji – starosna i polna struktura²

Uzrast	M	%	Ž	%	Ukupno	%
0-4	617	0,44	615	0,44	1 232	0,89
5-17	8 546	6,14	7 856	5,64	16 402	11,78
18-59	42 148	30,28	39 006	28,02	81 154	58,30
60 i više	15 562	11,18	24 845	17,85	40 407	29,03
Ukupno	66 873	48,04	72 322	51,96	139 195	100,00

Prema UNHCR-ovim izvorima³, u Srbiji boravi i 207 554 interno raseljena lica sa Kosova i Metohije. U kolektivnim centrima smeštena su 7 444 raseljenika, i to, 5 679 u zvaničnim i 1 765 u nezvaničnim kolektivnim centrima.

Tabela 3: Interno raseljena lica u Srbiji – starosna i polna struktura⁴

Uzrast	M	%	Ž	%	Ukupno	%
0-4	1 569	0,76	1 440	0,69	3 009	1,45
5-17	26 128	12,59	24 565	11,84	50 693	24,42
18-59	60 574	29,18	60 268	29,04	120 842	58,22
60 i više	14 716	7,09	18 294	8,81	33 010	15,90
Ukupno	102 987	49,62	104 567	50,38	207 554	100,00

Tabela 4: Broj izbeglica u opštinama obuhvaćenim projektom „Integracija i zagovaranje za korisnike koji napuštaju kolektivne centre”⁵

Naziv opštine	Broj izbeglica
Stara Pazova	6 457
Kraljevo	1 061
Arandelovac	1 048
Kikinda	1 027
Kruševac	761
Požarevac	732

¹ UNHCR, *Refugees in Serbia and Montenegro (other than Kosovo) by Country of Origin and Current Place of Asylum (as at 01 November 2005)*, Belgrade, November 2005

² UNHCR, *Refugees and IDPs in Serbia and Montenegro as at 1st November 2005 – Breakdown by Gender/Age*, Belgrade, November 2005

³ UNHCR, *IDPs in Serbia and Montenegro (other than Kosovo) by Current Place of Asylum (as at 01 November 2005)*, Belgrade, November 2005

⁴ *Ibid.*

⁵ UNHCR, *Refugees in Serbia by Municipality (as at 01 November 2005)*, Belgrade, November 2005

Naziv opštine	Broj izbeglica
Paraćin	523
Gornji Milanovac	509
Vrnjačka Banja	326
Bor	216
Veliko Gradište	188
Prijepolje	159
Raška	101
Rača	98
Rekovac	89
Nova Varoš	44
Ukupno	13 339

3. STATISTIČKI PODACI O KOLEKTIVNIM CENTRIMA

Tabela 5: Kolektivni smeštaj izbeglica i raseljenih u Srbiji⁶

Vrsta smeštaja	Broj lokacija	Interno raseljeni	Izbeglice	Ukupan broj korisnika
Zvanični kolektivni centri	99	5 679	3 700	9 379
Nezvanični kolektivni centri	52	1 765	1 092	2 857
Specijalizovane institucije	91	7	1 788	1 795
Studentski domovi	36	6	325	331
Ukupno	278	7 457	6 905	14 362

Teritorijalni raspored. Šezdeset dva zvanična kolektivna centra nalaze se na području južne i jugoistočne Srbije, gotovo polovina na području opština Kraljevo, Vranje, Aleksinac, Bujanovac i Zaječar. Deset kolektivnih centara je u Vojvodini, a sedam na području grada Beograda.

U dvadeset i dva, od 99 zvaničnih kolektivnih centara, uopšte nema izbeglih lica.

Kada je reč o nezvaničnim kolektivnim centrima, slika teritorijalnog rasporeda bitno je drugačija. Samo 13 nepriznatih kolektivnih centara nalazi se na području južne i jugoistočne Srbije, najviše na području opštine Kraljevo (pet). Međutim, čak 16 kolektivnih centara nalazi se na području Beograda, a 17 u Vojvodini. Uočava se, dakle, da je na području grada Beograda i na području Vojvodine broj nezvaničnih znatno veći od broja zvaničnih kolektivnih centara.

Izbeglih lica nema među stanarima nepriznatih kolektivnih centara u 19 slučajeva.

Veličina. Na osnovu analize broja stanara u pojedinim (priznatim i nepriznatim) kolektivnim centrima dobijena je slika o veličini kolektivnih centara koja jasno pokazuje da je broj malih kolektivnih centara među nepriznatim kolektivnim centrima višestruko veći. Gotovo polovinu svih nepriznatih kolektivnih centara čine oni centri u kojima živi ne više od 20 lica.

Tabela 6: Broj stanara u zvaničnim i nezvaničnim kolektivnim centrima – kategorijalni pregled

Broj stanara	Broj lokacija	
	Zvanični kolektivni centri	Nezvanični kolektivni centri
5-20	5	21
21-50	31	14
51-100	32	9
101 i više	31	8

⁶ UNHCR, *Collective Accommodation of Refugees and IDPs in Serbia and Montenegro (as at 01 November 2005)*, Belgrade, November 2005

Tabela 7: Promene u broju kolektivnih centara i broju raseljenih i izbeglih lica smeštenih u kolektivnim centrima, u periodu od januara 2001. do oktobra 2005., na području Srbije (bez Kosova i Metohije)⁷

<i>Kolektivni centri</i>					
januar 2001.	januar 2002.	januar 2003.	januar 2004.	januar 2005.	oktobar 2005.
402	371	298	176	124	99
<i>Interno raseljena lica u kolektivnim centrima</i>					
januar 2001.	januar 2002.	januar 2003.	januar 2004.	januar 2005.	oktobar 2005.
7 412	8 684	8 660	7 523	6 833	5 679
<i>Izbegla lica u kolektivnim centrima</i>					
januar 2001.	januar 2002.	januar 2003.	januar 2004.	januar 2005.	oktobar 2005.
20 946	17 322	13 226	7 966	5 219	3 700

Primitno je da se broj zvaničnih kolektivnih centara stalno smanjuje još od 2001. godine. U istom periodu stalno je opadao i broj izbeglica smeštenih u te kolektivne centre. Tek od 2003. godine broj raseljenih lica smeštenih u kolektivne centre takođe se smanjuje.

Od početka 2004. godine zatvoreno je 77 zvaničnih kolektivnih centara: 52 u 2004. godini i još 25 do novembra 2005. godine. Broj izbeglica u zvaničnim kolektivnim centrima u tom periodu smanjio se za više od 50 odsto, a broj interno raseljenih za nešto manje od 25 odsto.

⁷ UNHCR, *Official Collective Centres for Refugees and IDPs in Serbia and Montenegro: Review on changes during the period January 2001 – November 2005*, Belgrade, November 2005

4. RELEVANTNI STRATEŠKI DOKUMENTI

Osnovni dokumenti na kojima se temelje programi, dinamika i način sprovođenja integracije izbeglica sa teritorija bivših jugoslovenskih republika u Srbiji jesu Nacionalna strategija za rešavanje pitanja izbeglica i raseljenih lica, Strategija za smanjenje siromaštva i „Mapa puta“.

4.1. NACIONALNA STRATEGIJA ZA REŠAVANJE PITANJA IZBEGLICA I RASELJENIH LICA

Vlada Republike Srbije je 30. maja 2002. godine usvojila Nacionalnu strategiju za rešavanje pitanja izbeglica i raseljenih lica u čijem kreiranju su učestvovali i UNHCR, UNDP i OCHA. Nacionalna strategija predviđa dva paralelna pravca delovanja koji treba da omoguće izbeglicama slobodan izbor trajnog rešenja. Jedan pravac odnosi se na obezbeđivanje uslova za lokalnu integraciju (stanovanje, zaposlenje, trajna rešenja za izbeglice smeštene u kolektivnim centrima koji će se postepeno zatvarati, poboljšanje imovinskog i pravnog statusa izbeglica). Drugi pravac se odnosi na obezbeđenje uslova za repatrijaciju, uz mnogo veće angažovanje Srbije i međunarodne zajednice.

Dajući posebno mesto socijalno i zdravstveno najugroženijim kategorijama (onima kojima je neophodna pomoć društva) u skladu sa važećim zakonima o socijalnoj i zdravstvenoj zaštiti, **Nacionalna strategija predviđa programe trajnog zbrinjavanja izbeglica iz kolektivnih centara**, koji će u slučaju potrebe biti praćeni različitim programima socijalne i zdravstvene zaštite.

Strategija prepoznaje da izbeglice u kolektivnim centrima žive u veoma lošim smeštajnim i higijensko-sanitarnim uslovima i da su u kolektivnim centrima uglavnom smešteni najteži ekonomski i socijalni slučajevi; nezaposleni, stariji ljudi, deca sa jednim roditeljem ili bez roditelja, bolesni i nesposobni da sami brinu o sebi. Zato je kao osnovni cilj Nacionalne strategije predviđeno smanjivanje i gašenje kolektivnih centara, uz pronalaženje prihvatljivih alternativnih rešenja. Zatvaranje kolektivnih centara treba da se odvija u skladu sa sledećim principima:

- Tempo, prioriteti i način ukidanja kolektivnih centara određuju se na nivou teritorije cele Republike Srbije, a uzimajući u obzir sledeće faktore: uslovi života u kolektivnim centrima, broj korisnika, prethodna namena kolektivnih centara i oblik vlasništva, populaciona struktura, raspoloživost i potreba za kapacitetima socijalnih ustanova u području na kome se kolektivni centar nalazi, mogućnost prenosa vlasništva (kod državne svojine), tehničke mogućnosti konverzije kolektivnih centara u drugi oblik smeštaja, udaljenost kolektivnog centra od zdravstvenih i socijalnih ustanova, prisustvo interno raseljenih lica sa Kosmeta;
- Planiranje gašenja kolektivnih centara radi se u potpunom skladu sa analizama podataka koje sprovodi Fond za socijalnu i pristupačnu stambenu izgradnju sa ciljem planskog rešavanja trajnog naseljavanja izbeglica;
- Ukidanju kolektivnog centra pristupa se onda kada je određeno i obezbeđeno buduće rešenje za sve njegove stanovnike, uključujući i privremeno preseljavanje u drugi centar;
- Gašenje centra obavlja se kombinovano – destimulativnim i podsticajnim merama radi najefikasnijeg pronalaženja trajnog rešenja za sve kategorije;
- Blagovremena najava gašenja kolektivnog centra (šest meseci unapred);
- Poštovanje zakonske i planske (urbanističke) regulative.

U okviru programa trajnog smeštaja predviđena je izgradnja stambenih jedinica u vlasništvu i program smeštaja u sistemu socijalne zaštite, kao i dodatni programi: pokrivanje troškova života izbeglica u kolektivnim centrima (čiji će se broj postepeno smanjivati), materijalno obezbeđenje za socijalno ugrožene porodice (koje su se formalno integrisale, to jest, zatražile i dobile državljanstvo SCG), i pokrivanje troškova u specijalizovanim socijalnim i zdravstvenim ustanovama.

Program izgradnje stambenih jedinica u vlasništvu podrazumeva sledeće:

- izgradnju stanova u višeporodičnim zgradama u urbanim zonama – predgrađima i manjim mestima;
- samogradnju individualnih, dvojnih i drugih zgrada („razvojna“ kuća) u selima i manjim mestima;
- kombinovanu izgradnju: 1. faza – izvođenje grubih radova i 2. faza – završni radovi u sistemu samogradnje – stanovi u višeporodičnim stambenim zgradama i individualni objekti, u svim stambenim zonama⁸;
- otkup starih kuća i okućnica i pomoć u njihovoj adaptaciji, u depopulizovanim zonama u selima i manjim mestima⁹;

⁸ Model kombinovane izgradnje nije realizovan.

- pomoć u započetoj izgradnji stambenih objekata u vlasništvu;
- omogućavanje posjedovanja stambenog prostora, okućnice i poljoprivrednog zemljišta sklapanjem ugovora o doživotnom izdržavanju starijih domaćinstava.

U okviru **programa smeštaja u sistemu socijalne zaštite** predviđeni su sledeći oblici trajnog smeštaja i zbrinjavanja najugroženije kategorije izbegličke populacije:

- izgradnja stanova u nižeurbanizovanim zonama predgrađa i manjih mesta – socijalni stanovi^{10,11};
- adaptacija kolektivnih centara za smeštaj izbeglica ili drugih javnih objekata koji se ne koriste u domove starih, privremenog ili trajnog karaktera;
- proširenje postojećih kapaciteta specijalizovanih socijalnih ustanova ili izgradnja novih objekata odnosi se na najugroženije i hendikepirane: ometene u razvoju, invalide, decu bez roditelja;
- proširenje postojećih kapaciteta domova starih ili izgradnja novih objekata usmereni su na najstariju populaciju koja ne može da živi bez konstantne nege u ustanovi;
- mini domovi starih predstavljaju sistem satelitskog smeštaja pri postojećem gerontološkom centru ili domu za smeštaj starih lica;
- stanovi za hraniteljske porodice u okviru mini domova za stare (na pet ili šest jedinica za stare dolazi jedan stan za hraniteljsku porodicu)¹².

Uz programe trajnog smeštaja predviđeni su i sledeći **prateći programi pomoći**:

- postojeći programi smeštaja, ishrane, grejanja i tekućeg održavanja u kolektivnim centrima u periodu do njihovog gašenja;
- programi zapošljavanja u sistemu socijalne zaštite, prvenstveno kao podrška prelasku velikog broja starih lica iz kolektivnih centara i privatnog smeštaja u sistem socijalnog staranja;
- materijalno obezbeđenje za socijalno ugrožene porodice, koje se odnosi na trajno integrisane socijalno ugrožene porodice, prema kriterijumima Zakona o socijalnoj zaštiti;
- troškovi života u domovima za stara lica odnose se na život bivših, trajno integrisanih izbeglica, koje su smeštene u domove starih;
- troškovi života u specijalizovanim socijalnim ustanovama odnose se na život trajno integrisanih izbeglica koje nemaju izvor prihoda, a smeštene su u novoformiranim kapacitetima specijalizovanih socijalnih ustanova;
- troškovi života u specijalizovanim medicinskim ustanovama odnose se na život trajno integrisanih izbeglica koje nemaju izvor prihoda, a smeštene su u novoformiranim kapacitetima specijalizovanih medicinskih ustanova;
- troškovi zdravstvene zaštite za bivše izbeglice koje nisu osiguranici (a što se odnosi se na stvarne troškove usluga zdravstvene zaštite).

4.2. IZBEGLICE U KONTEKSTU STRATEGIJE ZA SMANJENJE SIROMAŠTVA

Strategiju za smanjenje siromaštva (SSS) Vlada Srbije usvojila je u oktobru 2003. godine. Reč je o opštoj strategiji za reformu zemlje i njene ekonomije, sa posebnim ciljevima za smanjenje siromaštva u celoj populaciji i posebno u ranjivim grupama. Dokument je u pogledu predloženih trajnih rešenja za probleme izbeglica i raseljenih komplementaran sa Nacionalnom strategijom za rešavanje pitanja izbeglica i raseljenih lica. Do sada je nedovoljno učinjeno na samoj implementaciji SSS-a, uključujući i deo koji se odnosi na izbeglica i raseljena lica, kako zbog budžetskih ograničenja

⁹ Ovaj model se zaista realizuje tako da neme posebnog usmeravanja ka depopulizovanim zonama. Korisnici programa sami traže kuće koje im lokacijski i po drugim karakteristikama odgovaraju i koje se, istovremeno, uklapaju u cenu predviđenu kriterijumima programa.

¹⁰ Socijalni stanovi se ne daju u vlasništvo porodicama koje su u te stanove smeštaju, niti ti stanovi mogu biti otkupljeni. Pri dodeli prava na korišćenje ovih stanova u obzir se uzimaju prvenstveno faktori socijalne ugroženosti porodica koje su se prijavile na konkurs. (*prim. aut.*)

¹¹ Socijalni stanovi se uvek grade na području gradskog građevinskog zemljišta, to jest tamo gde postoje svi graditeljski pa i urbanistički uslovi. Pojedinačni projekti se realizuju na periferiji gradova, ali ponegde i prilično blizu šireg centra grada ili u centru nekog manjeg mesta.

¹² Kroz program socijalnog stanovanja u zaštićenim uslovima (opisan na strani 13) realizovani su projekti malih, otvorenih stambenih zajednica koje uključuju i stanove za hraniteljske porodice. Ti objekti, međutim, ne predstavljaju sistem satelitskog smeštaja i nisu namenjeni smeštaju samo starih osoba. U njima su, naime, zbrinute i porodice samohranih roditelja i neke druge socijalno ugrožene porodice.

tako i zbog izvesnog institucionalnog diskontinuiteta u pogledu razvoja instrumenata za sprovođenje Strategije.

Strategija za smanjenje siromaštva navodi da prema socijalnom položaju izbeglice i interno raseljena lica spadaju u najranjivije grupe u društvu Srbije. Nagli prekid ciklusa obnavljanja ekonomskog, socijalnog i kulturnog kapitala stavlja ih u poziciju uskraćenosti svih vrsta resursa: prihoda, svojine, društvenih mreža, emotivne sigurnosti. Strategija naglašava da je problem siromaštva u ovim grupama neophodno sagledati i iz perspektive (ne)ostvarivanja osnovnih ljudskih prava.

Mada ne postoje ažurne procene stope siromaštva među izbeglicama i interno raseljenim licima, procene iz istraživanja koje su radili WFP i CES MECON 2000. godine govore da je proporcija siromašnih među izbeglicama i interno raseljenim licima dvostruko veća nego u ukupnoj populaciji. Sličnu sliku daju i rezultati anketa o životnom standardu domaćinstava i o strategijama opstanka domaćinstava iz 2002. godine. Dosta kvalitativnih nalaza može se naći u izveštajima različitih međunarodnih i nevladinih organizacija. Oni ukazuju da je siromaštvo neravnomerno raspoređeno u ovoj grupi u pogledu regionalnog rasporeda (veće je u drugim regijama nego u Vojvodini i Beogradu), starosti (veće je među starijima), tipa smeštaja (kolektivni centri), nivoa kvalifikacija, itd. Nedostatak ažuriranih informacija o ovim pitanjima predstavlja veliki problem za nepristrasnu ocenu siromaštva među izbeglicama i raseljenicima.

Aneks Strategije za smanjenje siromaštva posvećen izbeglicama i interno raseljenim licima predlaže četiri ključna strateška pravca.

Prvi strateški pravac usmeren je na afirmaciju osnovnih ljudskih prava:

- olakšavanje procedure izdavanja ličnih dokumenata za izbegla i interno raseljena lica (ličnih karata, izvoda iz matičnih knjiga rođenih, potvrda o prebivalištu, uverenja o državljanstvu i slično); zbog toga je potrebno napraviti međudržavni sporazum o saradnji opštinskih administracija (za izbeglice);
- olakšavanje procedure sticanja državljanstva za izbeglice (ubrzavanje procedure i oslobađanje plaćanja takse za upis u knjigu državljana); stvaranje preduslova, uz pomoć međudržavnih sporazuma, da se licima koja to žele olakša postupak repatrijacije;
- uvođenje obaveznih zdravstvenih kartona za izbegla i interno raseljena lica u ustanovama primarne zdravstvene zaštite u mestima u kojima trenutno žive;

Drugi pravac obuhvatio bi nekoliko različitih skupova mera u zavisnosti od vrste resursa na koje bi bio usmeren:

- obezbeđivanje stambenih resursa i zatvaranje kolektivnih centara predstavlja značajan preduslov (zajedno sa izjednačavanjem pravnog statusa i uključivanjem na tržište rada) socijalne integracije izbeglica i interno raseljenih lica;
- smeštaj u okviru programa socijalnog stanovanja za one koji nemaju stan u vlasništvu, ili im je uništena imovina, ili žive ispod granice siromaštva;
- subvencionisanje samogradnje i pomoć u započetoj gradnji namenjena onima koji nemaju stan u vlasništvu, ne mogu da raspolažu imovinom u zemlji porekla i žive ispod granice siromaštva;
- smeštaj u socijalne ustanove namenjen interno raseljenim licima koja su starija od 65 godina i izbeglicama starijim od 60 godina kojima ne treba tuđa nega i pomoć, ako žive ispod granice siromaštva i stanuju u kolektivnim centrima ili kao podstanari;
- smeštaj u zdravstvene ustanove namenjen osobama sa invaliditetom, teško hronično obolelima i mentalno hendikepiranima iz kolektivnih centara, kao i mentalno obolelima iz siromašnih porodica.

Treći strateški pravac treba da bude usmeren na programe osnaživanja socio-kulturnih resursa i jačanje humanog kapitala. Pored osnovnih obrazovnih programa, ovaj pravac trebalo bi da uključuje: informisanje izbeglica i interno raseljenih lica, podizanje motivacije, podsticanje na aktivizam, odnosno napuštanje pasivnog položaja oslanjanja na različite oblike pomoći, edukaciju usmerenu na napuštanje nekih tradicionalnih vrednosti (posebno u pogledu zapošljavanja žena), podsticanje na mobilnost koja bi omogućila lakše zapošljavanje i slično. Što se tiče programa obuke i obrazovanja predviđeni su:

- dokvalifikacija i prekvalifikacija nezaposlenih siromašnih izbeglica i interno raseljenih lica u skladu sa potrebama tržišta rada;
- obavezno predškolsko obrazovanje za decu izbeglica i interno raseljenih lica, putem programa jednogodišnje pripreme za osnovnu školu (pet dana u nedelji, pet sati dnevno);

– stipendije za srednjoškolsko i univerzitetsko obrazovanje za decu iz siromašnih izbegličkih i interno raseljenih domaćinstava.

Četvrti strateški pravac treba da bude usmeren na precizno definisanje kategorija na koje je potrebno usmeriti socijalna davanja. Osnovni programi u okviru ovog pravca su:

– MOP za interno raseljena lica i direktna novčana pomoć za izbeglička domaćinstva koja ispunjavaju uslove za dodelu MOP-a;

– dečiji dodatak za decu do 14 godina u domaćinstvima interno raseljenih lica i izbegličkim domaćinstvima koja ispunjavaju uslove za dečiji dodatak;

– naknada za tuđu negu i pomoć za siromašna interno raseljena lica i izbeglice kojima je potrebna ovakva pomoć;

– nadoknada za ortopedska i slična pomagala za odgovarajuće grupe interno raseljenih lica i izbeglica sa invaliditetom.

4.3. MAPA PUTA

Misije UNHCR-a, OEBS-a i Evropske komisije u Srbiji i Crnoj Gori, Republici Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini 2004. godine započele su regionalnu inicijativu pod nazivom „Mapa puta“ (Road Map) sa ciljem unapređenja održivog rešenja, povratka ili integracije. U januaru 2005. godine u Sarajevu je održana regionalna konferencija o izbegličkim/povratničkim pitanjima. Ministri iz tri zemlje potpisali su deklaraciju o regulisanju povratničkih/izbegličkih pitanja u regionu. Zemlje potpisnice obavezale su se da će stvoriti uslove za povratak ili lokalnu integraciju izbeglica u Bosni i Hercegovini, Republici Hrvatskoj i Srbiji i Crnoj Gori do kraja 2006. godine. Trebalo bi da taj proces bude utemeljen na individualnoj odluci svakog pojedinca o povratku ili integraciji, a države regiona treba da ponude uslove na osnovu kojih će izbeglice moći slobodno da odluče o integraciji ili povratku. Vlade zemalja potpisnica, zajedno sa misijama UNHCR-a i OEBS-a, biće uključene u implementaciju deklaracije. „Mapa puta“ predviđa kreiranje nacionalnih akcionih planova koji bi se potom spojili u zajednički akcioni plan sa definisanim zadacima i rokovima. Do sada su definisana dva poglavlja zajedničkog akcionog plana, jedno koje definiše zajedničku aktuelnu statistiku, i drugo koje se odnosi na pristup pravima.

5. EFEKTI DUGOTRAJNOG ZBRINJAVANJA U KOLEKTIVNIM CENTRIMA

Kolektivni centri su stvoreni kao **interventna mera prihvata izbeglica**, obično neposredno posle njihovog napuštanja mesta porekla i po dolasku u Srbiju. U takvoj situaciji stvaranje kolektivnih centara bila je opravdana humanitarna mera namenjena izbeglicama koje nisu imale mogućnosti da samostalno obezbede neku vrstu smeštaja. Kolektivni centri su, međutim, već odavno prerasli u relativno trajan oblik smeštaja. Najveći broj izbegličkih porodica u 16 opština koje su bile obuhvaćene ovim projektom u kolektivnim centrima živi već deset godina, neki i duže.

Takva situacija ima bar **tri vrste negativnih efekata**.

Psihološki efekti. Uslovi kolektivnog smeštaja deluju mentalno iscrpljujuće i često povređuju osećanje dostojanstva, što sve doprinosi pojavi blažih, ali i ozbiljnijih psiholoških poremećaja. Visoka učestalost upotrebe sedativa, o čemu su, na primer, svedočili bivši i aktuelni stanari kolektivnih centara u Rekovcu, potkrepljuje istinitost ovakve teze.

Uočava se, takođe, da život u kolektivnim centrima ruiniira uobičajene socijalne kompetentnosti svojih stanara. Kolektivni centri posle izvesnog vremena postaju prezaštićujuće sredine u kojima njihovi stanari stalno odlazu donošenje bilo kakve odluke koja bi dala jasan smer njihovom životu, živeći u stanju konstantnog očekivanja nečije tuđe intervencije, ne pokazujući bilo kakvu inicijativu. Stanje postaje tako ozbiljno da se može konstatovati pojava svojevrsne zavisnosti od pomoći.

Socijalni efekti. Uslovi smeštaja u kolektivnim centrima često se pokazuju plodnim tlom za razvoj konfliktnih međuljudskih odnosa, pa porodice ili grupe porodica žive u stanju latentnog sukoba koji se povremeno može manifestovati i teškim oblicima fizičkog nasilja. Takođe, život u kolektivnim centrima po pravilu ne doprinosi široj socijalizaciji njegovih stanara. Smeštaj u kolektivnom centru obično stigmatizira, te odnos spoljne socijalne sredine i unutrašnji socijalni procesi dovode do getoizacije kolektivnog centra.

Ekonomski efekti. Reč je, u prvom redu, o velikim ekonomskim troškovima izdržavanja kolektivnih centara i krajnjoj neefikasnosti ulaganja u kolektivne centre. Za njihovo izdržavanje iz meseca u mesec troše se znatna budžetska sredstva. Pa ipak, uprkos tim ulaganjima, u različitim analizama uvek se ponavlja konstatacija da su uslovi života u kolektivnim centrima loši, ili veoma loši. Pored svega, izdržavanje kolektivnih centara često je praćeno hroničnim dugovanjima za utrošenu električnu energiju, vodu, ili slično.

Zatvaranje nekih kolektivnih centara dodatno je uslovljeno i znatnim smanjenjem broja korisnika, čime izdržavanje tih kolektivnih centara postaje još neracionalnije. Smanjenje broja korisnika pojedinačnih kolektivnih centara često je potvrđivano u opštinama obuhvaćenim ovim projektom: kolektivni centri koji još postoje obično su ranije zbrinjavali znatno veći broj ljudi nego danas.

Prema procenama iz Strategije za smanjenje siromaštva, godišnji trošak smeštaja jednog lica u kolektivnom centru iznosi oko 1 000 US dolara, dok bi projekat trajnog rešavanja položaja ovih lica koštao 3 000 US dolara po osobi, jednokratno. Dakle, postizanjem takvog rešenja budžet Republike Srbije posle treće godine štedeo bi osam i po miliona dolara godišnje.

Negativni efekti još su uočljiviji u **nepriznatim kolektivnim centrima**. U ilegalno zauzetim objektima, najčešće radničkim barakama, živi 1 765 raseljenih lica, najviše na teritoriji Beograda i Kraljeva.¹³ U mnogim od tih centara nema tekuće vode ni kanalizacije, a nedostaju ili su manjkavi i drugi infrastrukturni resursi (elektroenergetska mreža, grejanje, itd.). Lokalna povereništva su godinama pomagala nepriznate kolektivne centre humanitarnom pomoći i na sve druge raspoložive načine. Međutim, problem bespravno korišćenja objekata i neplaćanja utrošene električne energije ostajao je zapostavljen i nerešavan.

¹³ UNHCR, *Kolektivni smeštaj izbeglica i IRL u Srbiji i Crnoj Gori*, oktobar 2005.

6. IZAZOVI U PROCESU ZATVARANJA KOLEKTIVNIH CENTARA

Zatvaranje kolektivnih centara je neophodno i oko toga postoji opšta saglasnost. Njime se prekida ciklus opisanih negativnih efekata izolovanog i getoiziranog života u izbeglištvu. Ali, to je proces koji nosi i velike rizike, koje treba preduprediti ili umanjiti promišljenim preventivnim i interventnim merama.

6.1. STAMBENO ZBRINJAVANJE

Stambeno zbrinjavanje izbegličkih porodica koje napuštaju kolektivne centre, i odlučile su da prihvate lokalnu integraciju kao način trajnog razrešenja svog izbegličkog statusa, nesumnjivo ima podršku državnih organa, bitnih međunarodnih organizacija, donatorskih organizacija i lokalnih zajednica.

Svi programi stambenog zbrinjavanja realizuju se u saradnji sa **Komesarijatom za izbeglice Republike Srbije**.

Programne stambenog zbrinjavanja realizuju **Evropska agencija za rekonstrukcija (EAR), agencije Ujedinjenih nacija** (npr. UN Habitat), **međunarodne nevladine organizacije** (Danski savet za izbeglice, InterSOS, Help, Evropska perspektiva, THW, ASB, itd.) i **vladine agencije** (Švajcarska agencija za razvoj i saradnju).

Lokalna povereništva za izbeglice su redovno angažovana kao saradnici u realizaciji ovakvih projekata, a **lokalne samouprave** posebno važnu ulogu imaju u realizaciji onih programa koji pretpostavljaju finansijsku podršku lokalnih zajednica (izgradnja socijalnih stanova, samogradnja i socijalno stanovanje u zaštićenim uslovima). Svi takvi projekti, naime, pretpostavljaju dodelu građevinskog zemljišta i obezbeđivanje primarne infrastrukture, što je uvek odgovornost lokalnih samouprava.

Centri za socijalni rad imaju značajnu ulogu prvenstveno u projektima socijalnog stanovanja u zaštićenim uslovima, budući da centri preuzimaju ugovornu odgovornost za stvaranje uslova zaštićenog stanovanja i ukupno vođenje objekata socijalnog stanovanja. U nekim drugim projektima centri za socijalni rad vrše **stručnu procenu porodica koje su se prijavile na otvoreni konkurs**. Centri za socijalni rad ostvaruju takode i sve **smeštaje u ustanove socijalne zaštite**. Ovde je reč o redovnoj aktivnosti (to jest, standardnoj usluzi) centara za socijalni rad, koja se, međutim, u slučaju izbeglih lica uvek ostvaruje u saradnji sa Komesarijatom za izbeglice.

Stambeno zbrinjavanje se sprovodi putem nekoliko različitih programa. Svaki od tih programa osmišljen je tako da odgovara određenoj, manje ili više specifičnoj kategoriji porodica iz izbegličke populacije.

Reč je o **programima**:

- (1) socijalnog stanovanja¹⁴;
- (2) samogradnje;
- (3) socijalnog stanovanja u zaštićenim uslovima (foster projekti);
- (4) pomoći u građevinskom materijalu;
- (5) otkupa seoskih domaćinstava;
- (6) smeštaja u ustanove socijalne zaštite (gerontološke centre i druge ustanove); i
- (7) preseljenja u drugi kolektivan centar.

Socijalno stanovanje je program koji podrazumeva izgradnju stanova u vlasništvu države, koja pravo korišćenja prenosi na lokalnu samoupravu, a ona izbegličkoj ili lokalnoj socijalno ugroženoj porodici stan dodeljuje na korišćenje, pod određenim uslovima, propisanim ugovorom. Pravo na korišćenje stiču porodice koje se jave na konkurs i osvoje dovoljan broj bodova. Konkursi su često otvoreni samo za određenu kategoriju izbeglih lica (na primer, stanare kolektivnog centra). Takođe,

¹⁴ Za kratko pojašnjenje termina *socijalni stanovi* vidi fusnotu 10.

ovakvi projekti obično predviđaju da se određeni procenat stambenih kapaciteta dodeljuje lokalnim socijalno ugroženim porodicama¹⁵.

Programi samogradnje u najvećem broju slučajeva rezultiraju izgradnjom malih izbegličkih naselja sačinjenih od pet do deset dvojnih porodičnih kuća čija je osnova, izgrađena u prvoj fazi, veličine od 30 do 35m². Izgradnja u toj prvoj fazi u potpunosti se finansira iz donatorskih sredstava dok se u sledećim fazama u većoj meri (ili u potpunosti) oslanja na resurse samih korisnika.

Socijalno stanovanje u zaštićenim uslovima namenjeno je ugroženim izbegličkim porodicama koje žive u kolektivnim centrima, a koje su se odlučile na lokalnu integraciju u Srbiji (80 odsto), i pored toga – socijalno ugroženom lokalnom stanovništvu (20 odsto).¹⁶ Korisnici projekta jesu prvenstveno stara lica i samohrani roditelji, ali i druga socijalno ugrožena lica.

Socijalno stanovanje u zaštićenim uslovima podrazumeva smeštaj u manjim zajednicama stanovanja, u kojima su korisnici ohrabreni da nezavisno i aktivno učestvuju u svakodnevnom životu. Projekat ima dve komponente, i to su: (a) izgradnja stambenih jedinica; i (b) stvaranje zaštićenih uslova stanovanja.

U najvećem broju slučajeva jedna stambena zajednica sadrži ukupno 12 ili 13 stanova, namenjenih smeštaju dve (20–23 m²), tri (32–34 m²) ili četiri osobe (48–52 m²).

Realizovanje zaštićenih uslova stanovanja proces je koji se stalno nadgrađuje, različitim vrstama usluga i programa, koje pružaju domaćinska porodica, centar za socijalni rad i lokalna zajednica.

Pomoć u građevinskom materijalu je program namenjen porodicama koje su same započele izgradnju porodične kuće. Obavezno je da je porodica kupila odgovarajuće građevinsko zemljište i dobila građevinsku dozvolu, dok u pogledu izgrađenosti započetog objekta različiti projekti (i različite organizacije) postavljaju različite kriterijume ulaska u program: ponekad se zahteva da objekat bude tek započet (izgrađeni temelji), a u drugim slučajevima da je objekat poluzavršen (izgrađeno prizemlje). Pomoć se uvek realizuje u vidu građevinskog materijala, kao bespovratna pomoć i u više faza. Korisnička porodica preuzima odgovornost ugradnje primljenog građevinskog granta.

Program otkupa seoskih domaćinstava, tokom 2005. i na način na koji ga je ostvarivao InterSOS, podrazumevao je novčane grantove u iznosu od 5 000 evra za kupovinu seoskog domaćinstva i dodatnih 1 000 evra za eventualnu adaptaciju objekata ili opremanje domaćinstva. Program je predviđao i mogućnost udruživanja pomenutih sredstava sa sredstvima samog korisnika. Sredstva koja je obezbeđivao sam korisnik nisu smela preći 50 odsto početnog novčanog granta, dakle, dozvoljena cena seoskog domaćinstva mogla je iznositi najviše 7 500 evra.

Smeštaj u ustanove socijalne zaštite realizuje se kao mera socijalne zaštite i uvek preko lokalnog centra za socijalni rad, ali u saradnji sa Komesarijatom za izbeglice. Izbeglicama koje se odluče za ovakav vid trajnog rešenja pružaju se jednake usluge kao i svim drugim korisnicima ustanova socijalne zaštite. Izbegla lica smeštaju se uglavnom o trošku Komesarijata za izbeglice, ali postoje i slučajevi kada izbeglice troškove smeštaja i boravka plaćaju penzijama ostvarenim u zemljama porekla.

Preseljenje u drugi kolektivni centar, za razliku od svih prethodno opisanih programa, predstavlja vid privremenog stambenog zbrinjavanja izbeglica i raseljenih lica. Ono se obično primenjuje kao poslednja mogućnost, kada su programi trajnog stambenog zbrinjavanja nedostupni, a zatvaranje postojećeg kolektivnog centra je neophodno obaviti bilo zbog toga što (novi) vlasnik traži vraćanje korišćenih objekata, bilo zbog kritične situacije nastale izbijanjem epidemije neke zarazne bolesti ili iz nekog drugog razloga.

Iako **PIKAP** (Pilot In-kind Assistance Project) nije program stambenog zbrinjavanja, on se ovde razmatra budući je u pitanju program koji pruža podršku stambenom zbrinjavanju. Reč je, naime, o programu putem kojeg se izbegličkim i raseljeničkim porodicama koje napuste kolektivni centar i

¹⁵ Iako uslovi programa predviđaju da se 20 odsto stanova dodeli lokalnim porodicama, taj procenat je, zavisno od dogovora sa lokalnom samoupravom, negde manji, negde veći, a negde se stanovi uopšte ne dodeljuju lokalnim socijalno ugroženim porodicama.

¹⁶ Housing Center, *Socijalno stanovanje u zaštićenim uslovima*, 2005. (interni dokument)

pređu u privatni smeštaj pruža jednokratna pomoć koja porodici treba da olakša taj kritični prelazni period i organizovanje života u privatnom smeštaju. Program podrazumeva dodelu robno-novčanog granta u iznosu od 25 000 dinara po članu porodice. Pomoć se dodeljuje za najviše četiri člana porodice, odnosno u maksimalnom iznosu od 100 000 dinara. Robni deo granta iznosi 70 odsto ukupne vrednosti i obično podrazumeva tehničke uređaje za domaćinstvo. Novčani deo granta je namenjen plaćanju troškova najamnine stana. PIKAP je već neko vreme otvoren i za raseljene, a u 2005. je čitavih 72% korisnika PIKAP-a dolazilo iz reda interno raseljenih lica¹⁷.

Programi stambenog zbrinjavanja interno raseljenih lica. Aktuelni proces zatvaranja kolektivnih centara ostavlja bitne posledice i u pogledu stambenog zbrinjavanja raseljenih iz kolektivnog smeštaja. U Programu sprovođenja Nacionalne strategije za rešavanje pitanja izbeglih lica navodi se da se zatvaranje kolektivnih centara ne odnosi na kolektivne centre u kojima su smešteni raseljeni. Pa ipak, iako raseljeni nisu uključeni u Program sprovođenja Nacionalne strategije, program zatvaranja kolektivnih centara počeo je da se primenjuje i na centre u kojima su oni smešteni. U prethodnom je periodu dosta urađeno na pružanju podrške privremenom stambenom zbrinjavanju raseljenih lica, pa je različitim programima tog tipa obuhvaćeno, po nekim procenama, i do 50 000 osoba.¹⁸ Dobar primer podrške privremenom stambenom zbrinjavanju raseljenih izvan kolektivnih centara bili su projekti kojima je obezbeđivana pomoć u građevinskom materijalu za lokalne porodice koje su primile interno raseljena lica. Građevinski materijal je bio namenjen adaptaciji objekata u kojima su raseljeni smešteni, a dodeljivan je pod uslovom da raseljeničke porodice u tim objektima ostanu bar još dve godine, i bez obaveze plaćanja najamnine. Projekti su obuhvatili nekoliko hiljada korisničkih porodica, omogućeni su finansijskom podrškom ECHO-a, DANIDA-e i UNHCR-a, a realizovali su ih JEN, NSI, DSI, i još neke međunarodne organizacije.

IZAZOVI

- **Područje razvoja socijalnog stanovanja** u Srbiji još uvek **nema odgovarajući pravni okvir**, jer ne postoji zakon koji reguliše oblast socijalnog stanovanja.
- Za lokalne samouprave **zahtevano finansijsko učešće lokalnih zajednica** u iznosu od 30 odsto ukupne vrednosti projekta, koje treba da bude ostvareno besplatnom dodelom građevinskog zemljišta, obezbeđivanjem primarne infrastrukture i odustajanjem od naplate različitih lokalnih taksi i doprinosa, obično predstavlja poduhvat koji nije tako lako sprovesti.
- Osim što se lokalne sredine susreću sa problemom nedostatka finansijskih sredstava, one se ponekad nose i sa problemom **nerešenih imovinskopravnih odnosa** u vezi sa zemljištem ili objektima koji bi mogli biti adaptirani.
- Poteškoće proistekle iz **loše koordinacije lokalnih vlasti** mogu rezultirati usporavanjem realizacije projekata stambenog zbrinjavanja.
- Lokalne vlasti pitanje stambenog zbrinjavanja izbeglih lica ponegde vide **kao pitanje koje je isključivo ili u najvećoj meri u nadležnosti državnih struktura** pa se onde uvek očekuje pomoć i inicijativa sa državnog nivoa (od republičkog Komesarijata za izbeglice ili od odgovarajućeg ministarstva) što takođe može rezultirati značajnim usporavanjem realizacije projekata stambenog zbrinjavanja.
- Više lokalnih poverenika za izbeglice smatra da **konkursi** za socijalno stambeno zbrinjavanje često postavljaju limitirajuće uslove koji su nepremostiva prepreka za veći broj socijalno ugroženih porodica (kada se, na primer, zahteva da prijavljena porodica bude četvoročlana).
- Preseljenje u drugi kolektivni centar uvek nosi veoma prisutan **rizik sekundarne traumatizacije**, baš kao i svako drugo preseljenje povezano sa novom neizvesnošću i nejasnom perspektivom. To je posebno istinito kada taj drugi kolektivni centar pruža znatno lošije stambene i zdravstveno-higijenske uslove, pa i lošije uslove socijalizacije. Dodatne negativne efekte može proizvesti preseljenje u novu lokalnu sredinu kada se odvija pod pritiskom okolnosti i protivno volji lica koja se preseljavaju. Takvo preseljenje obično znači odlazak iz lokalne sredine u kojoj su već stvorene važne prijateljske i poslovne veze, i u kojoj je porodica obično ostvarila kapacitete za barem delimičnu ekonomsku samostalnost.

¹⁷ Izvor: UNHCR Begrade

¹⁸ Izvor: Vladan Šaponjić, Danski savet za izbeglice

- Kako život u kolektivnim centrima često nepovoljno deluje na socijalne kompetentnosti njegovih stanara, po izlasku iz kolektivnog centra njihova **spособnost da se prilagode** novim socijalnim uslovima može biti jako slaba. Pored toga, sama lokalna sredina, ili neki njeni važni delovi, mogu biti neskloni prihvatanju trajne integracije izbeglih lica pa će se prema bivšim stanarima kolektivnih centara odnositi u najmanju ruku nepodržavajuće, ili čak neprijateljski.
- Pronaći adekvatna rešenja za **izbegličke porodice ugrožene po više osnova ozbiljan je izazov**. One se veoma teško uspevaju pouzdano „smestiti“ u neku od predviđenih standardnih opcija. Izbegličke porodice sa većim brojem starijih osoba i/ili osoba sa hendikepom (ili težom hroničnom bolešću), posebno kada su nosioci porodice starija sredovečna lica, često procenjuju da ne mogu prihvatiti obaveze koje donosi posedovanje sopstvene kuće i/ili poljoprivrednog zemljišta. Takve porodice neretko su sklonije da prihvate rešenje svog stambenog pitanja unutar modela socijalnog stanovanja, čiji su kapaciteti, međutim, prilično ograničeni. Takođe, u vezi sa mogućim smeštanjem takvih porodica u socijalne stanove u velikom se broju slučajeva nameće pitanje njihovih ograničenih mogućnosti za ekonomski samostalan život, čak i ako se pretpostavi uključivanje u određene oblike socijalne zaštite i pomoći (MOP i drugo).
- U sadašnjem je trenutku **položaj raseljenih lica koja žive u kolektivnim centrima** koji se zatvaraju bitno drugačiji od onoga u kojima se nalaze izbegla lica. U suštini, reč je o tome da raseljenima nisu dostupni ni program socijalnih stanova, niti drugi oblici trajnog stambenog zbrinjavanja. Jedini izuzetak predstavlja smeštaj u ustanove socijalne zaštite.
- U lokalnim sredinama i među izbeglicama prilično je često moguće naići **na nerazumevanje prave prirode i dometa PIKAP programa**. Program daje prave efekte i rezultira zadovoljstvom korisnika u onim slučajevima kada su grantovi dodeljeni porodicama koje imaju sopstvenih kapaciteta za neki oblik stambenog zbrinjavanja (uštedevina ili stalni izvori prihoda). Problemi se, međutim, javljaju jer se PIKAP često koristi kao jedina preostala mogućnost podrške prilikom izlaska iz kolektivnih centara, a onda se dodeljuje i porodicama kojima je zapravo potrebna mnogo snažnija podrška za stambeno zbrinjavanje.

6.2. EKONOMSKA INTEGRACIJA

Ekonomska integracija je jedan od ključnih aspekata ukupnog procesa integracije izbeglih lica. Stambeno zbrinjavanje lica koja napuštaju kolektivne centre ne može samo po sebi predstavljati punu ili održivu integraciju. Podržati zapošljavanje i omogućiti izbeglicama da ostvaruju prihode dovoljne za samostalan život od najveće je važnosti.

Ključnu ulogu u ovom procesu među **državnim organima** ima **Nacionalna služba za zapošljavanje**.

Među programima Nacionalne službe posebno se ističe **program podsticanja samozapošljavanja**. Reč je o dodeli bespovratne novčane pomoći nezaposlenim licima koja su spremna da svoju samostalnu delatnost registruju i da se obavežu da će se nakon primanja novčane pomoći tom delatnošću baviti još najmanje dve godine. Dodatno, ona u tom periodu treba da uplaćuju sve zakonom propisane doprinose. Ovaj program lokalna odeljenja NSZ-a po pravilu ocenjuju najpopularnijim i programom koji daje najviše efekata. Edukativna podrška kandidatima za ova novčana sredstva obično je dostupna samo u većim (okružnim) centrima. U nekim okružnim filijalama (npr. u Boru) – u svrhu edukativne i savetodavne podrške (budućim) preduzetnicima – NSZ je otvorila **poslovne centre**. Drugde, npr. u Kikindi, u ovom pogledu **odeljenja NSZ saraduju sa regionalnim agencijama za razvoj malih i srednjih preduzeća i preduzetništva**.

Pored ovog, veći broj lokalnih odeljenja NSZ-a realizuje **programe dopunskog obrazovanja i obuke za aktivno traženje posla**. Programi dokvalifikacije ili prekvalifikacije po pravilu se ostvaruju samo za poznate poslodavce.

Nov oblik podsticanja zapošljavanja u lokalnim zajednicama predstavlja **osnivanje lokalnih saveta za zapošljavanje**, do sada zabeleženo samo u manjem broju lokalnih sredina u kojima je realizovan ovaj projekat. Njihovo osnivanje i prepoznavanje izbeglih lica ili određenih specifičnih kategorija izbeglih lica kao posebno ugroženih grupa, čije zapošljavanje treba posebno podržati i olakšati,

predstavlja dodatan napor u smeru podsticanja zapošljavanja, posebno onih socijalno najugroženih, uključujući i izbegličke porodice.

Međunarodne organizacije proces ekonomske integracije podržavaju kroz **dohodovne projekte** (ili: projekte za sticanje dohotka). Dohodovne aktivnosti takođe mogu biti i delom širih projekata.

Neke od organizacija koje realizuju projekte ovog tipa su Help, ADF, ACDI/VOCA, Mercy Corps, Danski savet za izbeglice i UN Habitat.

Danski savet je u 2005. realizovao program dodele dohodovnih grantova, koji je bio komponenta EAR-ovog projekta Podrška Nacionalnoj strategiji zatvaranja kolektivnih centara. Grantovi su dodeljivani korisnicima koji su već započeli i registrovali određenu poslovnu delatnost ili korisnicima koji rade u okviru registrovane poslovne delatnosti drugog lica.

Helpov projekat „Smanjenje siromaštva putem podrške započinjanju sopstvenog biznisa i socijalno-ekonomska integracija izbeglica i interno raseljenih lica“, realizovan od maja 2004. do decembra 2005. godine, na području deset opština u Srbiji, primer je jednog složenijeg projekta koji predstavlja treću fazu u realizaciji sličnih projekata podrške samozapošljavanju. Projekat je imao četiri glavne komponente: (a) donacije u opremi i/ili materijalu (prosečne vrednosti 1 200 evra); (b) stručnu i poslovnu obuku za korisnike donacija; (c) podršku opštinskim projektima razvoja socijalno-ekonomskih struktura (od finansijskih sredstava dobijenih povraćajem 15 odsto vrednosti individualnih donacija i volonterskim društveno-korisnim radom korisnika, u trajanju od deset sati); i (d) praćenje poslovanja i savetovanje podržanih preduzetnika. Help je u svakoj od četiri regije u kojima je izvođen projekat osnovao savetodavni centar.

Dohodovne projekte realizuju takođe i **lokalne nevladine organizacije**, a manje projekte tog tipa u nekim sredinama realizuju i **opštinske organizacije Crvenog krsta** (kao deo programa Međunarodnog komiteta Crvenog krsta). I lokalne nevladine organizacije i opštinske organizacije Crvenog krsta takođe ostvaruju i projekte edukativne podrške zapošljavanju, odnosno različite stručne kurseve i obuke.

Interno raseljena lica koja su 1999. bila zaposlena na teritoriji Kosova i Metohije u državnim i javnim službama i u društvenim preduzećima, u skladu sa uredbom Vlade Republike Srbije iz 2003. godine, ostvaruju pravo na **privremenu novčanu nadoknadu**, koja se isplaćuje na osnovu evidencije u Nacionalnoj službi za zapošljavanje i tretira kao pravo iz radnog odnosa.

Veći broj organizacija među korisnike svojih **dohodovnih projekata** (na primer Help) uključuju i raseljena lica, ili štaviše, ovakve programe dominantno fokusiraju baš na raseljena lica (na primer Mercy Corps).

Dohodovni projekti imaju tri osnovna modaliteta.

Dohodovni grantovi predstavljaju dodelu bespovratne pomoći u opremi, alatima ili materijalu, u vrednosti od, recimo, 1 000 ili 1 200 evra. Ovakva pomoć je obično namenjena ljudima koji se već bave nekom samostalnom delatnošću, a dodela granta im omogućuje da ojačaju ili razviju svoju delatnost, ali ih često i obavezuje da registruju delatnost kojom se bave. Pored dodele individualnih grantova, programi pružaju i mogućnost udruživanja pojedinačnih grantova radi započinjanja zajedničkog krupnijeg poslovnog poduhvata. Kompleksniji programi dohodovnih grantova uključuju komponente edukativne podrške (poslovne i stručne obuke) i konsultativne podrške (savetodavni centri i sajmovi zapošljavanja).

Svojevrsna podvrsta ovakvih programa su i programi podrške razvoju poljoprivredne proizvodnje. Tipični primeri takvih programa su programi plasteničke proizvodnje i programi uzgoja koka nosilja.

Programi mikrokreditiranja su programi malih kredita, ali sa veoma povoljnim kamatnim stopama. Sredstva se često dodeljuju sukcesivno, u nekoliko faza, a finansijski obim svakog sledećeg obroka povećava se ako korisnik sredstva koristi saglasno ugovornim obavezama i redovno otplaćuje kredit.

Biznis centri ili biznis inkubatori su složeniji oblik dohodovnih projekata. Njihovo osnivanje je deo nekih projekata ekonomske integracije izbeglica ili raseljenih lica, ali je taj tip aktivnosti zapravo često deo projekata razvoja lokalne zajednice.

IZAZOVI

- U lokalnim sredinama se uvek beleži da samo **manji broj izbeglica ima regularno zaposlenje**. Izbeglice često zarađuju samo od nadničarskih poslova, na građevinama ili na seoskim imanjima.
- Primetno je da je **u lokalnim odeljenjima Nacionalne službe za zapošljavanje broj evidentiranih nezaposlenih lica sa izbegličkim statusom mnogo manji od onog koji bi se** (na osnovu ukupnog broja radno sposobnih izbeglica) **mogao očekivati**. Razlog može biti to što većina radno sposobnih izbeglica zarađuje radeći privremene poslove, ali razlozi verovatno leže i u nedovoljnoj informisanosti i izostanku motivisanosti za ostvarenje statusa nezaposlenog lica.
- Predstavnici NSZ-a u najvećem broju lokalnih sredina iznose uveravanja da su svi programi Nacionalne službe podjednako otvoreni za nezaposlena izbegla lica koliko i za sva ostala redovno evidentirana nezaposlena lica. No, takođe se ocenjuje da se mali broj izbeglica prijavljuje na konkurse za učestvovanje u takvim programima.
- **Neki poverenici za izbeglice pa čak i neki koordinatori ili savetodavci iz lokalnih odeljenja NSZ-a nisu upoznati sa činjenicom da pravo na evidentiranje, ali ni pristup čitavom nizu programa Nacionalne službe nisu povezani sa statusom državljanina**, to jest da sva ta prava mogu ostvarivati i izbegla lica.
- Dok se u nekim sredinama izbeglice u Nacionalnoj službi za zapošljavanje vode u jedinstvenoj evidenciji nezaposlenih lica, dotle se drugde, a to je ipak češći slučaj, **izbegla lica vode u odvojenim, „pomoćnim ručnim evidencijama“**. (Primeri ovakve prakse su Kraljevo, Kikinda, Prijepolje i Veliko Gradište.)
- **Mogućnosti lokalnih samouprava da podrže zapošljavanje izbeglih lica nisu velike**. S obzirom na visoke stope nezaposlenosti i negativne trendove zapošljavanja u gotovo svim opštinama u kojima je realizovan projekat, ovakvo stanje stvari je sasvim logično. Zapošljavanja u lokalnom javnom sektoru gotovo da uopšte nema. Takođe, lokalne samouprave po pravilu ne oslobađaju izbeglice od taksi koje se uplaćuju prilikom registrovanja samostalnih delatnosti. Te su takse srazmerno niske pa je sporno da li bi njihovo uklanjanje moglo predstavljati značajan podsticaj registrovanju samostalnih delatnosti.
- U opštini Kraljevo zabeleženo je da izbeglice koje žele da se registruju u Nacionalnoj službi za zapošljavanje **ne mogu dobiti radnu knjižicu**, jer im nadležna opštinska služba, koja izdaje radne knjižice, knjižicu može izdati samo ukoliko se zapošljavaju. Tako se od izbeglih (ali i raseljenih) lica traži da od budućeg poslodavca donesu potvrdu da će ih odmah primiti u radni odnos pa im je radna knjižica jedino u tu svrhu potrebna, što onemogućuje njihov pristup formalnom tržištu rada i programima NSZ-a.
- Otežano zapošljavanje izbeglih lica može, posebno ako se posmatraju samo mikrosredine kolektivnih centara, biti povezano sa njihovom **kvalifikacionom i starosnom strukturom**. Nezaposlena lica bez kvalifikacije i ona starija od 50 godina i inače se posebno teško zapošljavaju, a u još uvek otvorenim kolektivnim centrima u strukturi radno sposobnih upravo ove kategorije često dominiraju ili su bar znatno zastupljene.
- Porodice koje napuštaju kolektivni centar, pa i onda kada su samostalno podigle kuću, neretko imaju i određeni broj **radno nesposobnih (izdržvanih) članova**. Takodje znatan broj stanara kolektivnih centara nema jasnu perspektivu, pa im nedostaje motivisanosti, a neretko i kapaciteta za bilo kakvu preduzetničku inicijativu.
- U pogledu zapošljavanja, bar u nekim sredinama, zabeležene su i izjave **o diskriminaciji prema izbeglicama**, odnosno odbijanju da se zaposli izbeglo lice koje traži posao jedino zbog činjenice njegovog porekla (u Arandelovcu i Prijepolju, na primer). Sa druge strane, jednako se često može zabeležiti i mišljenje da su izbeglice bile **posebno cenjene i rado zapošljavane**, kao vredni radnici.
- Saznanja iz ovog projekta pokazuju da se **efektivnost većine dodeljenih grantova ili kredita za sticanje dohotka ne pokazuje dovoljno visokom**. Posebno je teško postići

dugoročnu održivost. Na primer, prema podacima kojima je raspolažao menadžer opštine, u Kraljevu se od 80 dodeljenih grantova kao uspešno pokazalo svega četiri ili pet pokrenutih poslovnih inicijativa. Informacije iz borskog nevladinog sektora pokazuju suštinski isto: od velikog broja pre nekoliko godina dodeljenih dohodovnih kredita na području celog timočkog regiona dugoročno su se kao uspešne pokazale samo dve inicijative.

- Kada je reč o dohodovnim grantovima i kreditima, prilikom njihove dodele veoma je važno **uvažavati postojeće lokalne tržišne uslove**. To potkrepljuje primer iz Gornjeg Milanovca gde se mali broj grantova za poljoprivredne delatnosti pokazao uspešnim, jer veliki broj porodica ima mala poljoprivredna imanja na kojima gaji osnovne biljne kulture ili domaće životinje za sopstvenu ishranu.
- Aktuelni maksimalni iznos **privremene novčane naknade** je 4 600 dinara. Taj iznos od početka primene programa privremenih novčanih naknada nikako nije (u skladu sa rastom cena na malo) korigovan. Pored toga, naknade se isplaćuju sa velikim zaostatomkom: u maju 2005. isplate su kasnile već čitavih šest meseci. I dodatno, raseljena lica koja su korisnici privremene naknade nemaju status nezaposlenog lica i pristup programima NSZ-a namenjenim podsticanju zapošljavanja.

6.3. SOCIJALNA ZAŠTITA

Najvažniju ulogu u socijalnoj zaštiti izbeglih lica koja napuštaju kolektivne centre imaju **centri za socijalni rad i lokalne samouprave**.

Centri za socijalni rad nude usluge **porodičnopravne zaštite**, jednake onim koje su dostupne lokalnom stanovništvu.

U slučajevima potrebe za **zaštitom dece bez roditeljskog staranja, maloletnih počinitelja krivičnih dela, ili dece sa razvojnom ometenošću**, centri za socijalni rad pojavljuju se kao nadležni organ i onda kada su u pitanju deca iz izbegličke populacije. Preko centara se odvija i **smeštaj u ustanove socijalne zaštite i u hraniteljske porodice**.

Ovome treba dodati da veći broj centara za socijalni rad **trenutne pomoći** dodeljuje i posebno socijalno ugroženim izbegličkim porodicama.

Centri sa razvijenijim kapacitetima, pored svojih redovnih aktivnosti, pokreću i posebne projekte (obično podržane od **Fonda za socijalne inovacije**¹⁹), a takvi projekti u nekim slučajevima pretpostavljaju i **razvoj usluga koje mogu pomoći integraciju određenih kategorija izbeglica**. Putem njih centri, na primer, pokreću razvoj otvorenih oblika socijalne zaštite starih lica, ili centri sa razvijenim kapacitetima za savetodavni rad razvijaju programe socio-psihološkog osnaživanja izbeglih lica koja napuštaju kolektivne centre.

Takođe, u izvesnom broju opština (Kikindi i Kruševcu, na primer) centri za socijalni rad blisko sarađuju sa povereništvom za izbeglice i predstavljaju deo (**neformalne**) **lokalne koordinacije organizacija i službi angažovanih na rešavanju izbegličkih pitanja**.

Pojedine **lokalne samouprave** (u Novoj Varoši i Gornjem Milanovcu, na primer) **trenutne pomoći iz opštinskog budžeta** učinile su dostupnima i izbeglim licima kojima je takva pomoć potrebna.

Komesarijat za izbeglice podržava realizaciju socijalne zaštite izbeglica kroz pokrivanje troškova smeštaja u ustanove socijalne zaštite i u hraniteljske porodice.

U oblasti socijalne zaštite **međunarodne organizacije** su angažovane prvenstveno kroz adaptacije i dogradnje objekata postojećih ustanova socijalne zaštite, i u projektima prenamene (konverzije) kolektivnih centara u ustanove socijalne zaštite, to jest domove za brigu o starim licima. Takve projekte realizuju ili su realizovali, na primer, Help, InterSOS i SDC.

¹⁹ FSI je program Ministarstva rada, zapošljavanja i socijalne politike, koji kofinansiraju Evropska unija preko Evropske agencije za rekonstrukciju, Kraljevina Norveška i Republika Srbija, uz podršku Programa Ujedinjenih nacija za razvoj.

Lokalne nevladine organizacije su često angažovane u projektima psihosocijalne ili socio-humanitarne prirode koji za ciljnu grupu imaju neke od korisnika socijalne zaštite (npr. siromašne ili osobe sa invaliditetom).

Interno raseljena lica imaju pravo na sve oblike **socijalne zaštite** dostupne i drugim državljanima SCG. Ona ta prava ostvaruju pod potpuno istim uslovima. Tako, na primer, raseljena lica koja se, prema važećim zakonskim kriterijumima, nalaze u stanju socijalne ugroženosti u lokalnim centrima za socijalni rad mogu ostvariti pravo na **materijalno obezbeđenje porodice** (MOP).

Porodice interno raseljenih mogu ostvariti i pravo na **dečiji dodatak** (koje se reguliše u odgovarajućoj službi opštinske uprave, a ne preko centra za socijalni rad).

IZAZOVI

- Izbegla lica **nisu obuhvaćena propisima o novčanoj naknadi za materijalno obezbeđenje porodice**.
- Prema iskustvima nekih centara za socijalni rad (recimo, onog u Staroj Pazovi), izbeglice iz kolektivnih centara prihvataju ponuđene nematerijalne usluge CSR-a samo ako se odvijaju u kolektivnom centru. Uopšte, tvrdi se da je **teško postići uključivanje izbeglica u aktivnosti izvan kolektivnog centra**, u nekoj lokalnoj instituciji.
- Najveći broj centara za socijalni rad u opštinama u kojima je realizovan projekat **nema precizne podatke o tome koliko se bivših izbegličkih porodica nalazi među njihovim korisnicima MOP-a**.
- Socijalno **ugrožena lica koja su izgubila izbeglički status** i koja ispunjavaju uslove za materijalno obezbeđenje porodice, ali su u zemlji porekla podnela zahtev za penziju i još čekaju na rešenje (na koje se čeka i do godinu dana), u **međuvremenu nemaju pravo na socijalna davanja**, jer će im, po dobijanju rešenja, penzija biti isplaćena retroaktivno, odnosno od datuma podnošenja zahteva.

6.4. ZDRAVSTVENA ZAŠTITA

Izbegla i raseljena lica ostvaruju pravo na zdravstvene usluge isto kao i lokalno stanovništvo, u postojećim organizacionim jedinicama **lokalnog zdravstvenog centra ili doma zdravlja**. Vredno je istaći da u nekim sredinama higijensko-epidemiološke službe redovno sprovode **aktivnosti preventivnog suzbijanja zaraznih bolesti u kolektivnim centrima**, a izbeglicama su dostupne i **usluge kućne nege**.

Pored ovoga, neke **međunarodne organizacije** (DSI, na primer) realizuju posebne medicinske programe, namenjene socijalno i zdravstveno najugroženijim izbegličkim i raseljeničkim porodicama. Takvi programi obezbeđuju besplatan pristup lekovima i dijagnostičkim procedurama koje nisu obuhvaćene primarnom zdravstvenom zaštitom, a takođe i materijal za neophodne operativne zahvate.

Medicinske programe imaju i **lokalne nevladine organizacije**, što je sada sve ređi slučaj. Znatno češće **lokalne organizacije Crvenog krsta Srbije** i neki **centri za socijalni rad** imaju razvijene posebne projekte pomoći u kući, koji standardno uključuju i pružanje pomoćnih terapijskih usluga.

IZAZOVI

- U vezi sa zdravstvenom zaštitom izbeglih lica u svim lokalnim sredinama redovno se ističe postojanje visokog **duga Komesarijata za izbeglice** prema Fondu zdravstvenog osiguranja. Za zdravstvene ustanove ovo je vrlo važan problem koji postoji već dosta dugo, iako za sada ne utiče na pružanje primarnih zdravstvenih usluga ljudima iz izbegličke populacije.

- Povremeni problem u pružanju usluga zdravstvene zaštite jeste **hitna potreba** za novčanim sredstvima koja su potrebna za **plaćanje troškova nekih skupih medicinskih dijagnostičkih procedura**. Kako za obavljanje takvih snimanja, prema tumačenju predstavnika lokalne samouprave, Komesarijat nije u stanju pravovremeno da obezbedi potrebna sredstva, neophodna novčana pomoć u ovim slučajevima mora se pronalaziti posredstvom izvesnih međunarodnih i domaćih organizacija (npr. UNHCR-a i Amity-ja).
- U nekim kolektivnim centrima (na primer, u borskom KC-u „Građevinar“) beleže se **slučajevi alkohlizma i povremene zloupotrebe nekih oblika psihoaktivnih supstanci** (lepak, marihuana). Starija populacija pribegava redovnom korišćenju sedativa. Teška situacija u kojoj se nalaze ovi ljudi (povezana sa traumatizacijom tokom ratnih sukoba, izbegličkim iskustvom, životom u kolektivnom centru, i opštim siromaštvom) nameće pitanje postojanja potrebe za daljim pružanjem **psihosocijalne podrške**. U istim sredinama, međutim, vrlo često ne postoje odgovarajuća zdravstvena ili psihološka savetovališta. Takođe, među izbeglim licima svest o značaju pridavanja odgovarajuće pažnje ovakvim zdravstvenim poteškoćama obično nije dovoljno razvijena.

6.5. PREDŠKOLSKO VASPITANJE I ŠKOLOVANJE

Deca iz izbegličkih i raseljeničkih porodica **nemaju formalne prepreke** u pristupu obrazovnim ustanovama i ostvarivanju prava na obrazovanje. Međutim, nedostatak finansijskih sredstava pogađa ostvarivanje i ovog prava.

U pogledu podrške obrazovanju izbegličke i raseljeničke dece važnu ulogu imaju upravo lokalne institucije, u prvom redu **lokalne samouprave**, koje deci osnovnoškolskog uzrasta, ali i srednjoškolicima i studentima, mogu da omoguće pristup beneficijama i stipendijama koje se obezbeđuju iz opštinskog budžeta.

U nekim sredinama (Boru, na primer) lokalne samouprave, na osnovu potvrda koje izdaju povereništva za izbegla i raseljena lica, svoj deci osnovnoškolskog uzrasta iz izbegličkih i raseljeničkih porodica obezbeđuju **besplatnu školsku užinu**. Ili (u Raškoj, recimo) – na osnovu procena dobijenih iz centara za socijalni rad – obezbeđuju **besplatan prevoz** ne samo osnovcima već i srednjoškolicima iz najugroženijih raseljeničkih i izbegličkih porodica.

Neke **opštine** (poput Gornjeg Milanovca, i Kikinde) uključile su decu izbeglice u **program stipendiranja** uspešnih đaka i đaka iz socijalno ugroženih porodica.

Izvesnu ulogu u podršci obrazovanju izbegličke i raseljeničke dece imaju i **međunarodne organizacije**, prvenstveno UNHCR preko koga lokalna povereništva uspevaju da dobiju besplatan školski pribor za decu iz socijalno ugroženih izbegličkih porodica.

Dodatni edukativni programi, obično radioničkog tipa, u nekim se opštinama realizuju preko **lokalnih organizacija Crvenog krsta ili lokalnih nevladinih organizacija**. Takvi su programi po pravilu kratkoročni.

IZAZOVI

- U vezi sa obrazovanjem dece iz izbegličkih porodica, kao najvažniji problem pojavljuje se **nedostatak finansijskih sredstava** potreban da bi se platili različiti troškovi i zaista ostvario pristup obrazovanju. Takve se teškoće ozbiljno pojavljuju, kada je reč o socijalno ugroženim porodicama, već u periodu predškolskog vaspitanja i osnovnog školovanja.
- **Lokalne samouprave u opštinskim budžetima nemaju sredstava** kojima bi omogućile pohađanje obdaništa za svu decu predškolskog uzrasta iz socijalno ugroženih porodica.
- Besplatne užine i besplatan prevoz do škole za decu iz socijalno ugroženih izbegličkih i raseljeničkih porodica **uspevaju da obezbede samo neke lokalne zajednice**.
- Programi pomoći međunarodnih organizacija obično obezbeđuju samo školski pribor, dok **knjige i druga učila za decu školskog uzrasta iz socijalno ugroženih izbegličkih porodica takvi programi ne pokrivaju**.

- Veći broj opština ne uspeva da osigura sredstva za programe stipendija. Mnoge izbegličke porodice tako se i dalje suočavaju sa **nemogućnošću višeg školovanja** svoje dece, pa veoma uspešni učenici srednjih škola nemaju mogućnosti za nastavak daljeg školovanja. Kao posebna teškoća, pominje se nepostojanje bilo kakve materijalne podrške školovanju srednjoškolske omladine.

6.6. SOCIJALNA INTEGRACIJA

Najčešće se od predstavnika lokalnih zajednica može čuti da su izbeglice **dobro prihvaćene** u novoj sredini u kojoj su se našli. Pa i sama izbegla lica obično navode da su dobro prihvaćena i da su ljudi iz lokalne sredine uvek pokazivali dobru volju da im pomognu. Potrebno je, ipak, zabeležiti da je u istim sredinama od različitih predstavnika lokalne zajednice bilo moguće čuti da postoje i stavovi potpune nezainteresovanosti prema izbeglima, kao i negativan odnos, uglavnom zbog osećaja ekonomske ugroženosti.

Socijalna integracija izbeglica podjednako je određena **njihovom proaktivnošću** i, sa druge strane, delovanjem svih **segmenata lokalne zajednice**, a ponajviše **lokalnih samouprava**, koje kreiraju lokalnu politiku tretiranja izbegličkog pitanja, i **lokalnih medija**, koji mogu bitno uticati na stvaranje ili menjanje dominantne javne slike o izbeglicama i/ili raseljenicima.

Saznanja iz ovog projekta pokazuju da **samoorganizovanje izbeglih lica** može uroditi stvaranjem **udruženja** koja su u stanju da organizuju i izvode poprilično raznovrsne aktivnosti, koje doprinose socijalnoj integraciji i rešavanju problema izbeglih lica. Primeri takvih aktivnosti su *pisanje predloga projekata, saradnja sa međunarodnim i domaćim nevladinim organizacijama (u smislu podrške njihovim projektnim aktivnostima usmerenim na izbegla lica), saradnja sa lokalnim nevladinim organizacijama (radi osmišljavanja i organizovanja zajedničkih aktivnosti), pisanje peticija i drugi oblici zagovaranja za rešenje pitanja izbeglih lica.*

U 16 opština obuhvaćenih projektom, prema saznanjima sa održanih radnih sastanaka, udruženja izbeglih lica postoje samo u 4 opštine.

Dobar primer aktivnog udruženja nalazimo u Arandelovcu. Udruženje izbeglih i prognanih lica, u saradnji sa mobilnim timom Srpskog demokratskog foruma, obezbeđivalo je u 2005. godini pravnu pomoć izbeglicama iz Hrvatske i Bosne i Hercegovine. Udruženje je ranije bilo lokalni partner japanske organizacije JEN, koja je više godina na tom području vodila obiman projekat psihosocijalne podrške, a saradivalo je i sa nekoliko drugih međunarodnih organizacija, i trenutno – sa jednom lokalnom organizacijom pokušava da obezbedi finansijska sredstva za realizaciju projekta stručne obuke za nezaposlena lica iz lokalne populacije i populacije izbeglih i raseljenih lica („Obuka pekara“).

U nekim opštinama jasno je istaknut **interes lokalnih zajednica da se integracija izbeglica podrži**. Reč je u prvom redu o onim opštinama koje beleže odliv i starenje stanovništva, za šta je Rekovac dobar primer, ali i o relativno razvijenim opštinama, kakva je Paraćin.

Na osnovu iskustava iz ovog projekta, pokazalo se da lokalni **mediji** pokazuju interes za pitanja koja se tiču izbegličke populacije i njihove integracije u lokalnu sredinu. Tako bar govori podatak da su radnim sastancima održanim u 16 opština predstavnici lokalnih medija bili prisutni u devet slučajeva. Na nekim je radnim sastancima bilo prisutno čak i više lokalnih medija (dva ili tri), a neki su novinari pokazivali izraziti interes, prateći čitav tok radnog sastanka i intervjujući (obično) neke od predstavnika Grupe 484. Lokalni mediji u takvim sredinama (u Velikom Gradištu i Paraćinu, na primer) redovno informišu izbeglice i pokrivaju sve teme koje se tiču izbegličke populacije, a u njihovim emisijama u vezi sa ovim temama gostuju i predstavnici raznih lokalnih institucija.

IZAZOVI

- **Samoorganizovanje izbeglih lica je još uvek prilično retka pojava** – od 16 projektom obuhvaćenih opština u 12 ne postoje udruženja izbeglih lica.

- I tamo gde postoje, udruženja izbeglica obično **nisu postala stalni i relevantni partneri** lokalnih ustanova, organizacija i službi angažovanih u bavljenju pitanjima koja se tiču upravo izbeglih lica.
- Predstavnici lokalnih zajednica uočavaju **određene slabosti i manjak kapaciteta postojećih udruženja**. Oni smatraju da izbegla lica često, zbog svoje nedovoljne organizovanosti i artikulisanosti, ne uspevaju da saopšte i istaknu svoje ključne potrebe.
- Izražena **nezainteresovanost** da se aktivnije podrži integracija izbeglica susreće se i u veoma siromašnim sredinama, koje su suočene sa ogromnim socijalnim problemima (kakav je slučaj u Prijepolju), ali i u sredinama gde podrška integraciji izostaje iz drugačijih razloga. Takve sredine ponekad izbegličku populaciju doživljavaju i kao spolja nametnuti „teret“.
- Izrazito **negativan odnos** lokalnog stanovništva prema integraciji izbegličke populacije prilično se retko beleži. Negativni odnosi često su prisutni kada lokalno stanovništvo pomoć ili podršku koja se pruža izbeglicama (ili raseljenima) doživljava kao neopravdanu, jer sebe smatra podjednako socijalno ugroženim (ako ne i ugroženijim).
- Ponegde lokalni mediji prenose informacije u vezi sa izbegličkom problematikom **samo na komercijalnoj osnovi**, to jest kada im za to Komesarijat plati, recimo – u slučaju obaveštavanja izbeglica o tekućoj registraciji.
- Lokalni mediji izbegličko pitanje mogu tretirati **neredovno i donekle senzacionalistički**. Izbeglice se, recimo, pominju samo u vezi sa dodelom humanitarne pomoći ili u vezi sa realizacijom nekog projekta podrške integraciji. Takav pristup izbegličkom pitanju može da pothranjuje postojeće netrpeljivosti i stereotipe o izbeglicama.

7. ZAKLJUČCI I PREPORUKE

GENERALNO

- ☑ Zatvaranje kolektivnih centara, iako možda izgleda kao jedina humana opcija, u praksi postavlja zaista veliki životni izazov pred starije kolektivnih centara. Treba napraviti evaluaciju dosadašnjih aktivnosti i rezultata i pokušati unaprediti ovaj proces, posebno vodeći računa o pravima i dostojanstvu najranjivijih i socijalno najugroženijih: starih, bolesnih, osoba sa invaliditetom, teško traumatizovanih, samohranih majki i porodica nestalih lica.
- ☑ Procesom zatvaranja kolektivnih centara treba da upravlja mreža partnera na lokalnom, regionalnom i nacionalnom nivou. Učešće lokalnih organizacija je od posebne važnosti. Proces bi bio bitno olakšan ako bi sve lokalne samouprave osmislile sopstvene programe zbrinjavanja socijalno ugroženih porodica, uključujući i socijalno ugrožene izbegličke porodice. Takvi programi bi se oslanjali na postojeće organizacione i finansijske kapacitete, ali bi, takođe, predviđali neophodna dodatna ulaganja.
- ☑ Sredstva za finansiranje procesa zatvaranja kolektivnih centara treba prikupljati iz raznih izvora, kao što su domaći i strani donatori, nacionalni i lokalni budžeti, i fondovi međunarodnih finansijskih institucija. Lokalne samouprave već pružaju znatnu finansijsku i logističku podršku procesu zatvaranja kolektivnih centara. O njihovoj opterećenosti u ovom procesu treba posebno voditi računa. Planirano učešće opština u projektima integracije izbeglica treba uvek usklađivati sa realnom ekonomskom snagom pojedinih opština, kako bi za najsiromašnije ono bilo svedeno na podnošljiv, minimalni nivo.
- ☑ Lokalnu integraciju izbeglih lica koja žive u veoma siromašnim opštinama bilo bi potrebno podržati primenom modifikovanog modela podrške lokalnoj integraciji. Takav model bi obezbedio: (a) dodatna materijalna sredstva za realizaciju projekata (potrebna za infrastrukturno opremanje građevinskog zemljišta ili drugo); i (b) programe za intenzivno podsticanje samostalnih poslovnih delatnosti, koji će redovno sadržavati edukativno–konsultativne aktivnosti (podjednako usmerene na relevantne lokalne profesionalce, na nezaposlena lica i na preduzetnike) i povoljne kreditne aranžmane ili bespovratne pomoći (namenjene otpočinjanju ili širenju postojećih privatnih poslovnih aktivnosti).
- ☑ Trebalo bi snažno podržati projekte integracije u onim lokalnim sredinama koje pokazuju motivisanost i jasan interes da trajno integrišu izbegla lica, i sprovedi informativnu kampanju o prednostima procesa integracije izbeglica u onim opštinama koje su nevoljne da u taj proces uđu.
- ☑ Ljudima koji žive u nezvaničnim kolektivnim centrima potrebno je omogućiti pristojne uslove života, a prilikom zatvaranja tih centara – uključiti ih u programe stambenog zbrinjavanja koji su sada dostupni jedino korisnicima priznatih kolektivnih centara.

STAMBENO ZBRINJAVANJE

- ☑ Usvojiti Predlog zakona o socijalnom stanovanju koji bi trebalo da uredi i unapredi oblast socijalne stambene izgradnje i rezeši sve postojeće nejasnoće u vezi sa modelima socijalnog stanovanja koji se trenutno primenjuju.
- ☑ Oblast socijalnog stanovanja mogla bi biti unapređena ukoliko bi modeli bili izgrađivani i poboljšavani na osnovu praćenja efekata tekućih projekata, uvek uzimajući u obzir zadovoljstvo i individualnu percepciju samih korisnika.
- ☑ Voditi računa da se socijalno stanovanje učini dostupnim pre svega svim socijalno ugroženim porodicama kako u kolektivnom tako i u privatnom smeštaju.
- ☑ Uspostaviti čvrste i pravedne kriterijume za pristup programima lokalne integracije izbeglica, vodeći računa da čisto formalni uslovi koji nisu u vezi sa socijalnim stanjem porodice ne budu jedini razlog za uskraćivanje pristupa. Nužno je da nosioci projekta organizuju pomoć ljudima kod pribavljanja neophodne dokumentacije i radi ispunjenja drugih uslova učestvovanja u projektu.
- ☑ Potrebno je pokazati povišenu osetljivost za specifične dodatne teškoće višestruko ugroženih izbegličkih porodica – porodica u kojima žive osobe sa hendikepom ili sa nekom teškom hroničnom bolešću, staračkih porodica i porodica sa većim brojem starih osoba, kao i porodica sa samohranim roditeljem i porodica atipične strukture. Treba pokušati pronaći nove mogućnosti da se ovim porodicama obezbedi integracija u one lokalne sredine u kojima postoje specijalizovane institucije i službe za podršku tim posebno ranjivim porodicama.

- ☑ Preseljenje u drugi kolektivni centar treba da bude tretirano kao događaj koji može da proizvede nove traume i da dovede do novih problema u socijalnoj adaptaciji izbegličkih porodica. Vlada Republike Srbije i Komesarijat za izbeglice treba da razmotre mogućnosti promene u strateškim planovima za zatvaranje kolektivnih centara kojima bi se propisalo da se preseljenje u drugi kolektivni centar može izvršiti samo u slučaju krajnje nužde i tek pošto je sa izbeglim licima postignut dogovor o obliku trajnog stambenog zbrinjavanja koje će uslediti u nekom realno mogućem roku.
- ☑ Sekundarno raseljavanje je potrebno izbeći kad god je to moguće. Ukoliko je preseljenje u drugu lokalnu sredinu jedino rešenje koje se može ponuditi, pripremi takvog preseljenja treba posvetiti dužnu pažnju. Trebalo bi organizovati informativne ili „idi i vidi“ posete sredinama u koje porodice treba da se presele. Svi drugi oblici pravovremenog i tačnog informisanja i prethodno uspostavljanje kontakata u novim lokalnim sredinama takođe su dobrodošli.
U krajnjem ishodu, porodice treba da budu upoznate sa svim realnim činjenicama u vezi sa životnim uslovima u novoj sredini. Pored toga, tim je porodicama potrebno pružiti individualizovanu podršku i savete.
- ☑ Podrška iz PIKAP-a bi trebalo da bude korišćena u kombinaciji sa uključivanjem porodice u neki od odgovarajućih programa stambenog zbrinjavanja, a samostalno jedino u slučajevima podrške onim porodicama koje zaista imaju kapacitete da samostalno ostvare svoje stambeno zbrinjavanje.

EKONOMSKA INTEGRACIJA

- ☑ Srazmerno veoma mali broj izbeglica evidentiranih u Nacionalnoj službi za zapošljavanje može se povećati pojačanim informisanjem o mogućnostima i prednostima evidentiranja, o pravima koja proističu iz statusa nezaposlenog lica, kao i o vrstama i dostupnosti raznih programa Nacionalne službe za zapošljavanje.
S tim u vezi, Nacionalna služba za zapošljavanje trebalo bi da uputi detaljnu informaciju Komesarijatu za izbeglice ili direktno svim lokalnim povereništvima za izbeglice. Na taj način Komesarijat i povereništva bi imali potpunu informaciju o tome na koji način izbegla lica mogu ostvarivati prava u vezi sa statusom nezaposlenog lica.
- ☑ Lokalne samouprave treba da uklone sve prepreke u postupku izdavanja radnih knjižica izbeglim i raseljenim licima.
- ☑ Međunarodne organizacije i drugi akteri uključeni u osmišljavanje i realizaciju programa grantova za sticanje dohotka treba da razmotre preduzimanje mera za podizanje efekata ovakvih programa. Potrebno je razmotriti adekvatnost veličine i strukture dodeljivanih dohodovnih grantova, te valjanost procesa selekcije kandidata kojima će grantovi biti dodeljeni.
U obzir posebno treba uzeti nizak nivo preduzetničkih navika i sposobnosti, pogotovo u populaciji ljudi koji žive u kolektivnim centrima. S tim u vezi, važno je da ostvarenju svih dohodovnih projekata prethodi: (a) razvoj modela individualne obuke korisnika odobrenih grantova; i (b) razvoj modela konsultativne podrške kojom bi, takođe, bili obuhvaćeni svi odabrani kandidati tokom celog procesa realizacije dodeljenih grantova.
- ☑ Prilikom planiranja i realizacije dohodovnih projekata treba da se iskoriste sve mogućnosti saradnje sa lokalnim ili regionalnim službama i organizacijama koje se bave zapošljavanjem i podsticanjem zapošljavanja (NSZ, agencije za razvoj MSP i preduzetništva, lokalne nevladine organizacije, itd.). Izgradnja kapaciteta tih organizacija trebalo bi uvek da bude deo projektnih aktivnosti.

SOCIJALNA ZAŠTITA

- ☑ Izbeglicama koje su podnele zahtev za prijem u državljanstvo SCG treba omogućiti pristup svim oblicima socijalne pomoći i zaštite i pre sticanja državljanstva, a u skladu sa kriterijumima koji se primenjuju i prema svim drugim tražiocima socijalne pomoći i zaštite. Na taj će se način u prelaznom periodu koji obično potraje i više meseci socijalna zaštita obezbediti onim izbegličkim porodicama kojima je zaista potrebna.
- ☑ Sve lokalne samouprave koje imaju mogućnosti za sopstvene programe jednokratnih novčanih pomoći trebalo bi da te programe u potpunosti otvore i za izbegla lica.

- ☑ Povereništva za izbeglice i lokalne institucije treba podržati i osposobiti za praćenje socijalnog stanja izbegličkih porodica, davanje nepristrasne ocene o njihovoj ugroženosti, identifikovanje najranjivijih, predlaganje mera zaštite i kreiranje inicijative za podršku ugroženima.
- ☑ Imajući u vidu da su u pojedinim opštinama već formirani opštinski koordinacioni odbori za socijalnu politiku, takva organizaciona rešenja trebalo bi primeniti i u drugim opštinama. Osnivanje tih odbora treba podržati izgradnjom i jačanjem kapaciteta koji će osigurati da odbori po svome osnivanju postanu u potpunosti funkcionalni. Strateški i akcioni planovi koje će izraditi ovi koordinacioni odbori treba da budu usmereni i na rešavanje pitanja koja stoje u vezi sa integracijom izbeglica u dotičnu lokalnu sredinu.
- ☑ Izradom socijalne karte izbegličke populacije u privatnom smeštaju aktivnosti podrške lokalnoj integraciji izbeglica mogle bi se mnogo lakše koncipirati i precizno usmeriti na socijalno najugroženije izbegličke porodice.
- ☑ Svakom preseljenju iz kolektivnog centra i svakom ukidanju izbegličkog statusa treba da prethodi procena socijalnog stanja izbegličke porodice i eventualni plan pružanja adekvatne podrške i zaštite.
- ☑ Potrebno je dodatno podstaći razvoj otvorene socijalne zaštite i razvoj novih usluga u gerontološkim centrima i drugim ustanovama, kojima bi se pomoglo rešavanje problema nedovoljnih smeštajnih kapaciteta i sprečili ili poništili negativni efekti izolovanja korisnika smeštaja u ustanovama socijalne zaštite.

ZDRAVSTVENA ZAŠTITA

- ☑ Međunarodne i nevladine organizacije koje sprovode programe medicinske pomoći trebalo bi da nađu načina da ih održe i u predstojećem periodu, budući je prepoznata značajno velika potreba za medicinskim uslugama koje izbeglice i raseljeni ne mogu da plate, odnosno, koje nisu deo primarne (besplatne) zdravstvene zaštite.
- ☑ Međunarodne i nacionalne organizacije koje imaju uticaj na oblikovanje procesa zatvaranja kolektivnih centara treba da podrže izradu kratkoročnog interventnog psihološkog programa za podršku ljudima koji napuštaju kolektivne centre. Takav bi program trebalo da bude usmeren na potvrđivanje samopoštovanja i podizanje samopouzdanja, na razvijanje realističnih i pozitivnih očekivanja, i razvijanje mentalnih i socijalnih veština potrebnih za prilagođavanje na život u novoj, manje zaštićujućoj socijalnoj sredini.

PREDŠKOLSKO VASPITANJE I ŠKOLOVANJE

- ☑ Budući da pristup obrazovanju nesumnjivo doprinosi smanjenju siromaštva, državne vlasti, ali i lokalne samouprave treba da razviju programe stipendiranja uspešnih učenika iz socijalno ugroženih porodica, vodeći računa da takve programe učine podjednako dostupnim deci iz izbegličkih i raseljeničkih porodica kao i deci iz lokalnih sredina. Strani donatori bi trebalo da podrže razvoj ovakvih programa, posebno u najsiromašnijim sredinama.
- ☑ Stvaran pristup obrazovanju za decu i mlade iz socijalno ugroženih porodica moguće je dodatno unaprediti uspostavljanjem sistema beneficija za plaćanje troškova školovanja.

SOCIJALNA INTEGRACIJA

- ☑ Ukoliko se pojavi otpor lokalne zajednice prema projektima podrške lokalnoj integraciji izbeglica, razloge takvog otpora potrebno je pomno ispitati i zatim preduzeti korake koji će dovesti do prevazilaženja (potencijalno) konfliktnih situacija (npr. organizovanjem i brižljivim vođenjem zajedničkih sastanaka, pozivom uglednim pojedincima i javnim ličnostima iz obe populacije da posreduju u sukobu, itd.).
- ☑ Sve aktivnosti podrške lokalnoj integraciji izbeglica treba pažljivo uskladiti sa interesima lokalnih zajednica. Bilo bi potrebno da takvi projekti budu deo podrške celokupnoj zajednici, to jest da budu podjednako usmereni na izbegličku i na lokalnu populaciju. Kako bi se ovo postiglo, poželjno bi bilo primenivati praksu detaljnog konsultovanja sa relevantnim predstavnicima lokalnih zajednica i dogovaranja svih aspekata programa, uključujući i konkursne uslove za određene projekte.

- ☑ Radi unapređenja ukupnog procesa lokalne integracije izbeglica bilo bi važno da se podstakne formiranje udruženja i organizacija izbeglih lica i da se izbeglice učine aktivnim partnerom u rešavanju svih pitanja koja se tiču procesa lokalne integracije.
- ☑ Izbegla lica i njihove organizacije treba da konstruktivnim pristupom i dijalogom sa predstavnicima lokalnih zajednica nastoje da postanu aktivni partneri kako lokalnih povereništava za izbeglice tako i svih drugih lokalnih organizacija koje se bave pitanjem integracije izbeglica.
- ☑ Lokalni mediji bi trebalo da pitanjima izbeglica poklanjaju srazmernu pažnju, u skladu sa javnim interesima i svojom uređivačkom politikom. Objektivan i analitički pristup temama povezanim sa izbegličkom populacijom doprineo bi otklanjanju postojećih predrasuda i netrpeljivosti.

Aneks I: ŠESNAEST LOKALNIH SREDINA U KOJIMA JE REALIZOVAN PROJEKAT

Prikazi 16 opština u Srbiji, obuhvaćenih našim projektom, koje ćete naći na sledećim stranama, dati su u najvećoj meri na osnovu podataka koje smo prikupili tokom pripremnih i radnih sastanaka održanih u svakoj od opština.

Podaci o broju stanovnika, broju naselja i prosečnoj starosti stanovništva preuzeti su sa sajta Republičkog zavoda za statistiku, tačnije, iz dokumenta Opštinski pokazatelji za Republiku Srbiju (webzrzs.statserb.sr.gov.yu/axd/pok.php?god=2004). Podaci o prosečnim neto zaradama po zaposlenom u svakoj od 16 opština potiču iz istog izvora: Republički zavod za statistiku, Saopštenje, broj 254 – godina LV, 24. 10. 2005: Statistika zaposlenosti (webzrzs.statserb.sr.gov.yu/axd/dokumenti/zp4092005.pdf).

Kada je reč o broju registrovanih izbeglih lica, kako se podaci dobijeni od lokalnih poverenika ne slažu uvek sa zvaničnim podacima UNHCR-a, u prikazima lokalnih sredina navodimo broj registrovanih izbeglica preuzet iz internog dokumenta UNHCR-a²⁰, dok su svi drugi podaci o izbeglicama, integrisanim izbeglicama i raseljenim licima onakvi kakve smo ih dobili od lokalnih poverenika ili drugih relevantnih predstavnika lokalnih organizacija.

Bor Borski okrug
55 817 stanovnika 14 naselja
Prosečna starost stanovništva opštine: 38,5 godina

Lokalna privreda

Najveći privredni problemi:

Kombinat RTB Bor (otpušteno oko 8 000 radnika, a predviđen je odlazak još oko 3 000 ljudi).

Privatni sektor:

proizvodnja aluminijumske stolarije „Albo“, kozmetički proizvodi za kosu „Stančić“ i mesna industrija.

Razvojne šanse:

nalazišta nemetala, šume, atraktivne lokacije za razvoj turizma.

Prosečna neto zarada po zaposlenom u septembru 2005. godine jeste 13 591,00 dinara (74,1% prosečne neto zarade u Republici Srbiji).

Primeri aktuelnih projekata koji se realizuju uz podršku međunarodnih organizacija:

– projekat biznis inkubatora (EAR uz 20% učešća lokalne samouprave);

– više tripartitnih projekata (ADF, EAR).

Broj evidentiranih nezaposlenih lica u Nacionalnoj službi za zapošljavanje:

6 700 nezaposlenih lica (od kojih je oko 3 800 žena, a oko 2 800 lica je bez kvalifikacije).

Evidentirana su i 32 izbegla lica.

Program podsticanja samozapošljavanja:

program dodele bespovratnih novčanih sredstava (prema analizama NSZ-a tek 10 do 20 odsto korisnika uspeva da realizuje sredstva).

Drugi programi NSZ-a:

program prekvalifikacije koji je izveden za potrebe brodogradilišta „Brodokomerc“ obuhvatio je 45 lica, a 40 lica je učestvovalo u programu za sticanje zanimanja polukvalifikovanog stolara za potrebe privatnog preduzeća „Ksinaris“.

Filijala je uključena u CARDS program.

Centar za socijalni rad 12 stručnih radnika Nema savetovalište.

Aktivnosti, projekti:

Centar je učestvovao u izradi kompjuterskog programa CSR Pro.

Opština je uključena u pilot projekat reforme socijalne politike (koji finansira DFID).

Aktivnosti Crvenog krsta:

– narodna kuhinja u kojoj se svakodnevno priprema 200 obroka;

– edukativni programi za prevenciju narkomanije i sticanje pozitivnog zdravstvenog ponašanja.

Aktivnosti nevladinog sektora:

lokalna NVO Aurora realizuje projekat podrške osobama sa invaliditetom.

²⁰ UNHCR, *Refugees in SCG by Municipality (as at 01 November 2005)*, Belgrade, November 2005

Broj izbeglica registrovanih tokom poslednjeg popisa (prema podacima UNHCR-a)

216 izbeglih lica

Kolektivni centri:

- „Građevinar“ (88 izbeglica)
- Hotel „Srbija“ (147 interno raseljenih lica)

Ranije zatvoreni kolektivni centri:

„Crna Trava“ (zatvoren krajem 2003. godine)

Socijalna struktura i zdravstvena situacija unutar izbegličke populacije:

- 22 stara lica, od kojih je troje nepokretno;
- dva lica boluju od karcinoma;
- dva lica su psihijatrijski pacijenti.

Interno raseljena lica:

evidentirano je 480 interno raseljenih lica, od kojih je 197 evidentirano u NSZ-u, a 54 raseljenika ostvaruju pravo na privremenu novčanu nadokandu. Oko 80% populacije interno raseljenih čine Romi.

Primeri ranijih projekata podrške lokalnoj integraciji izbeglica:

Programi psihosocijalne podrške koje je sprovodio CK prekinuti su krajem 2003. godine.

MKCK je tokom 2003. godine sprovodio program materijalnih grantova za pokretanje sopstvenog posla.

Oxfam je dodeljivao grantove i dohodovne kredite. Dva kredita su se pokazala dugoročno uspešnim (privatna firma „Kolartrend“, koja se bavi aluminijumskom stolarijom, i privatnik koji se bavi obradom drveta).

SDR je dodelio četiri građevinska granta.

U periodu od 1997. do 2001. godine bilo je raznih programa za prekvalifikaciju i obuku (vozači, krojači, automehaničari).

Aktuelni programi DSI-ja i drugih organizacija:

DSI:

- grantovi podrške lokalnoj samoupravi i CSR-u;
- šest dohodovnih i malih robnih grantova;
- određena je lokacija za izgradnju zgrade sa socijalnim stanovima za izbeglice.

InterSOS je započeo realizaciju otkupa seoskih domaćinstava (prijavljeno šest porodica).

Kikinda

Severnobanatski okrug

67 002 stanovnika

10 naselja

Prosečna starost stanovništva opštine: 38,7 godina

Lokalna privreda

Najjača preduzeća:

Metalska industrija (Cimos – Livnica), Industrija građevinskog materijala „Toza Marković“, hemijska industrija (MSK „Kikinda“ i „Hemik“), prehrambena industrija („Banini“ i „Prima“) i prerađivačka industrija („Agroseme“ i „Standard“).

Poljoprivredno zemljište obuhvata 62 000 hektara, proizvodnja je organizovana u tridesetak preduzeća i zemljoradničkih zadruga.

Najznačajniji prihodi: izvoz šećera, sircetne kiseline, metanola i crepa.

Privatni sektor:

46 preduzeća je privatizovano, 35 je u postupku privatizacije.

Razvojne šanse:

Nalazišta nafte, gasa i visokokvalitetne gline.

Prosečna neto zarada po zaposlenom u septembru 2005. godine jeste 17 178,00 dinara (93,6% prosečne neto zarade u Republici Srbiji).

Broj evidentiranih nezaposlenih lica u Nacionalnoj službi za zapošljavanje:

8 127 nezaposlenih lica.

Program podsticanja samozapošljavanja:

Dodela bespovratnih novčanih sredstava (godine 2004. 14 izbeglih i raseljenih lica dobilo je sredstva ovim programom). Filijala je saradivala sa lokalnom kancelarijom Agencije za razvoj malih i srednjih preduzeća i realizovala tri obuke za nezaposlena lica.

Tokom 2003. i 2004. godine sprovedeni su programi subvencionisanja novog zapošljavanja socijalnih

kategorija (uključujući izbegla i raseljena lica). Ovim programom zaposlena su samo tri izbegla lica.

Centar za socijalni rad 13 stručnih radnika Nema savetovalište

Radni prostor i materijalna opremljenost:

loši uslovi rada (pocepane stolice, prljavi zidovi), nedostatak stručnog kadra i dotrajala terenska vozila.

Aktivnosti, projekti:

služba pomoći u kući sa dva izvršioca funkcioniše već dve godine, a godišnje ima između 30 i 40 korisnika.

Centar planira pokretanje socioterapije kojom bi korisnicima pružio psihosocijalnu podršku, s naglaskom na rešavanju konkretnih praktičnih problema i razvijanju specifičnih socijalnih veština.

U centru postoji i romska kancelarija.

Broj izbeglica registrovanih poslednjim popisom (prema podacima UNHCR-a):

1 027 izbeglih lica

437 lica dobilo je rešenje o potvrđivanju izbegličkog statusa, 140 lica dobilo je negativna rešenja, a neka od njih podnela su žalbu na rešenje.

Kolektivni centri:

„Jezero“ (88 izbeglica)

„Šumice“ (74 izbeglice i 7 interno raseljenih lica)

Ranije zatvoreni kolektivni centri:

pet kolektivnih centara je zatvoreno, a ljudima iz tih KC-a pružena je neka vrsta podrške u procesu zatvaranja KC-a, ali programa izgradnje stambenih objekata nije bilo.

Interno raseljena lica:

evidentirano je 105 interno raseljenih lica, a 16 interno raseljenih lica ostvaruje pravo na privremenu novčanu nadokandu;

u Novom domu Gerontološkog centra u Kikindi smešteno je jedno raseljeno lice sa Kosova i Metohije.

Broj integrisanih izbeglih lica:

1 540 izbeglica dobilo je državljanstvo SCG

Primeri ranijih projekata podrške lokalnoj integraciji izbeglica:

InterSOS je realizovao otkup seoskih domaćinstava.

Aktuelni programi DSI-ja i drugih organizacija:

DSI:

– grantovi podrške lokalnoj samoupravi i CSR-u;

– 12 grantova u građevinskom materijalu (deset za izbeglice iz privatnog smeštaja, dva za izbeglice iz KC-a);

– šest dohodovnih grantova (izbeglice iz privatnog smeštaja);

– jedan mali robni grant (izbeglica iz KC-a).

Help realizuje projekat izgradnje socijalnih stanova (zgrada sa 24 stana). Završetak radova očekuje se sredinom januara 2006. godine.

InterSOS realizuje projekat otkupa seoskih domaćinstava i PIKAP program.

Opština je kompletirala dokumentaciju za projekat japanske vlade za izgradnju 16 stanova za ratne vojne invalide i porodice palih boraca.

U saradnji sa InterSOS-om adaptiraće se dom za stare, kako bi se povećao kapacitet smeštaja.

Arandelovac

Šumadijski okrug

48 129 stanovnika

19 naselja

Prosečna starost stanovništva opštine: 39,0 godina

Lokalna privreda

Najveći privredni problemi:

U društvenim preduzećima „Šamot“ i „Industrija elektroporcelana“ radnici ne primaju platu, ili primaju veoma male plate.

Najjača preduzeća:

„Knjaz Miloš“ (fabrika za proizvodnju mineralne vode)

Prosečna neto zarada po zaposlenom u septembru 2005. godine jeste 17 930,00 dinara (97,7% prosečne neto zarade u Republici Srbiji).

Programi u oblasti zapošljavanja:

U Arandelovcu je osnovan jedan od prvih dva Job Club-a na teritoriji Srbije. Prvi rezultati njihovih aktivnosti veoma su povoljni: u programu je do marta 2005. godine učestvovalo pet korisničkih grupa, a 15 osoba pronašlo je zaposlenje. Na području opštine ne postoji nijedna ustanova osposobljena za izvođenje programa dokvalifikacije i prekvalifikacije. Arandelovac nema centar za profesionalnu orijentaciju.

Centar za socijalni rad Imma savetovalište

Aktivnosti, projekti:

Centar za socijalni rad izbeglima pruža besplatnu pravnu pomoć u vezi sa razvodom braka, ostvarivanjem prava na alimentaciju, itd. Pored toga, izbeglice u kolektivnom smeštaju periodično su obilazili stručni radnici Centra, zajedno sa predstavnicima Komesarijata za izbeglice.

CSR je 2005. godine otvorio savetovalište (uz podršku DSI-ja) koje će se baviti problemima starih lica i porodica sa disharmoničnim odnosima.

Aktivnosti nevladinog sektora:

– udruženje za pomoć izbeglima i prognanima saradivalo je sa JEN-om, uglavnom u programu psihosocijalne podrške, i sa mobilnim timom pravnika SDF-a. Pored toga, sa ACIDI/VOCA-om i nekim drugim međunarodnim organizacijama.

Broj izbeglica registrovanih poslednjim popisom (prema podacima UNHCR-a):

1 048 izbeglih lica

760 lica dobilo je potvrdu o produženju izbegličkog statusa.

Kolektivni centri:

„Staro Selo“ (18 izbeglica)

Ranije zatvoreni kolektivni centri:

„Bukovička Banja“ – zatvoren 2003. godine

„Stojnik“ – zatvoren 2003. godine

Primeri ranijih projekata podrške lokalnoj integraciji izbeglica:

VOCA je 2004. godine na području arandelovačke opštine pilot-projektom odobrila 23 materijalna granta izbeglim i interno raseljenim licima za pokretanje registrovanih samostalnih zanatskih delatnosti. Planiran je isti program i za lokalno stanovništvo.

U periodu od 1997. do 2001. godine JEN je realizovao 115 individualnih projekata mikrofinansiranja za pokretanje porodičnih ekonomskih aktivnosti.

Aktuelni programi DSI-ja i drugih organizacija:

DSI:

– grantovi podrške lokalnoj samoupravi i CSR-u;

– dva mala robna granta;

– pet grantova u građevinskom materijalu.

VOCA planira program edukacije i prekvalifikacije za deficitarna zanimanja (obuka pekara).

Nova Varoš

Zlatiborski okrug

19 982 stanovnika

32 naselja

Prosečna starost stanovništva opštine: 38,8 godina

Lokalna privreda

Najveći privredni problemi:

Sva društvena preduzeća su u stečaju.

Najjača preduzeća:

Društveno preduzeće „Zlatarplast“.

Privatni sektor:

Privatna preduzeća uglavnom su male trgovine i ugostiteljske firme; malo je proizvodnih privatnih preduzeća (postoji samo jedna razvijena privatna firma sa oko tri stotine zaposlenih).

Prosečna neto zarada po zaposlenom u septembru 2005. godine jeste 11 390,00 dinara (62,1% prosečne neto zarade u Republici Srbiji).

Primeri aktuelnih projekata koji se realizuju uz podršku međunarodnih organizacija:

Mercy corps će izraditi strategiju razvoja opštine.

Broj evidentiranih nezaposlenih lica u Nacionalnoj službi za zapošljavanje:

Oko 3 100 nezaposlenih lica

Program podsticanja samozapošljavanja:
u junskom konkursnom periodu primljeno je 50 zahteva. Izbeglice se do sada nisu pojavljivale kao kandidati za korišćenje sredstava iz programa za podsticanje samozapošljavanja.

Centar za socijalni rad Nema savetovalište
MOP: 87 korisnika Trenutna pomoć: 750 korisnika
Aktivnosti, projekti:

Centar za socijalni rad pružao je pomoć izbeglim licima, uključujući i pomoć smeštanja u zdravstvene ili socijalne ustanove prilikom ranijih raseljavanja iz kolektivnih centara.
Sačinio je detaljan statistički pregled socijalnog stanja izbeglica u KC „Akmačići“.

Broj izbeglica registrovanih poslednjim popisom (prema podacima UNHCR-a):

44 izbegla lica

Kolektivni centri:

„Akmačići“ (31 izbeglica i šest interno raseljenih lica)

Ranije zatvoreni kolektivni centri:

„As“ i „Jezero“

Interno raseljena lica:

Evidentirano je oko 30 interno raseljenih lica, a devet raseljenih lica prima privremenu novčanu nadoknadu.

Primeri ranijih projekata podrške lokalnoj integraciji izbeglica:

u periodu od 1995. do 1998. godine DSI je realizovao projekat Klub psihosocijalne pomoći koji je uključivao radnu terapiju, obuke za razne veštine i pomoć deci sa problemima u učenju. Opremio je i lokalni vrtić.

Aktuelni programi DSI-ja i drugih organizacija:

DSI:

- grant podrške lokalnoj samoupravi i centru za socijalni rad;
 - planira izgradnju zgrade sa socijalnim stanovima (osam stanova za izbeglice) koja bi trebalo da bude završena 1. 5. 2006. godine;
 - realizovaće grantove u nameštaju i opremi za domaćinstvo za one izbeglice koje dobiju socijalni stan.
- Opština je pomagala izbeglicama osnovnom materijalnom pomoći i dodelom sredstava za sahranjivanje i podizanje nadgrobnih spomenika (za 17 lica do kraja 2004. godine).

Požarevac Braničevski okrug
74 902 stanovnika 27 naselja
Prosečna starost stanovništva opštine: 39,4 godine

Lokalna privreda

Najjače privredne grane i preduzeća:

„Energetika“ (Termoelektrana „Kostolac“ i površinski kopovi uglja „Kostolac“) i agroindustrija u koju spadaju poljoprivreda i prerada hrane (Konzern „Bambi“).

Prosečna neto zarada po zaposlenom u septembru 2005. godine jeste 20 574,00 dinara (112,1% prosečne neto zarade u Republici Srbiji).

Broj evidentiranih nezaposlenih lica u Nacionalnoj službi za zapošljavanje:

6 020 nezaposlenih lica (od kojih 3,7% čine izbeglice i interno raseljena lica).

Program podsticanja samozapošljavanja:

realizuje se mikrokreditni program Fonda za razvoj. Izbeglice se nisu prijavljivale za ovaj program zato što je jedan od uslova stavljanje imovine pod hipoteku, ili pružanje garancije žiranata.

Osnovan je Lokalni savet za zapošljavanje. Savet je lokalnoj samoupravi izneo predloge u vezi sa aktivnostima koje bi trebalo preduzeti za zapošljavanje identifikovanih kritičnih grupa.

Centar za socijalni rad 20 stručnih radnika

Materijalna opremljenost:

Manjak terenskih vozila

Aktivnosti, projekti:

Smeštaj u ustanove socijalne zaštite, materijalno obezbeđenje porodice za izbeglice koje su uzele državljanstvo SCG, distribucija humanitarne pomoći u saradnji sa CK-om, psihosocijalna pomoć i

zbrinjavanje dece.

Aktivnosti Crvenog krsta:

Crveni krst snabdeva narodnu kuhinju čije usluge koriste i najugroženije izbeglice i interno raseljena lica. Organizovao je akciju nabavke ortopedskih pomagala koja je trajala šest meseci.

Aktivnosti nevladinog sektora:

Savez slepih je izbegličkoj porodici L. V. (koji je slep) pomogao u adaptaciji kuće.

AMITY je aktivan.

SDF već tri godine pruža besplatnu pravnu pomoć izbeglicama i pribavlja osnovne dokumente.

Broj izbeglica registrovanih poslednjim popisom (prema podacima UNHCR-a):

732 izbegla lica

Za oko 150 lica ukinut je izbeglički status, podneto je 40 žalbi, a oko 150 izbeglica podnelo je zahtev za državljanstvo SCG.

Ranije zatvoreni kolektivni centri:

Barake kod termoelektrane (privremeni kolektivni centar koji je služio za prihvatanje izbeglica 1995. godine).

Interno raseljena lica:

Prema procenama predstavnika Crvenog krsta, najugroženija su raseljena lica romske nacionalnosti.

Postoji jedno lokalno udruženje interno raseljenih lica.

Primeri ranijih projekata podrške lokalnoj integraciji izbeglica:

SDC je delio pomoć u građevinskom materijalu na području celog Braničevskog okruga. Na seoskom području opštine Požarevac izgrađeno je malo izbegličko naselje od pet dvojnih porodičnih kuća.

Aktuelni programi DSI-ja i drugih organizacija:

DSI:

- grantovi podrške lokalnoj samoupravi i CSR-u;
- pet grantova u građevinskom materijalu;
- osam dohodovnih grantova.

Mreža humanitarnih pravnih kancelarija (MHPK) pruža besplatnu pravnu pomoć. Bavi se i zastupanjem i nasiljem u porodici. U periodu od 1997. do 2004. godine 4 000 izbeglica i 1 000 interno raseljenih lica im se obratilo za pravnu pomoć.

Rača

Šumadijski okrug

12 959 stanovnika

18 naselja

Prosečna starost stanovništva opštine: 44,0 godine

Lokalna privreda

Najveći privredni problemi:

Neproizvodne firme čine najveći deo lokalne ekonomije. Preduzeće „Zastava Elektro“ koja zapošljava oko 400 radnika samo održava proizvodnju radi očuvanja preduzeća. Zemljoradnička zadruga je u stečaju.

Privatni sektor:

Privatna preduzeća su mahom mala. Većih, i po pravilu porodičnih, preduzeća ima jedino u oblasti poljoprivredne proizvodnje.

Privatizovane firme jesu „11. oktobar“ i Hotel „Šumadija“.

Razvojne šanse:

Poljoprivreda (gotovo 80% ukupne površine opštine otpada na poljoprivredno zemljište) i privatni sektor.

Prosečna neto zarada po zaposlenom u septembru 2005. godine jeste 12 895,00 dinara (70,0% ukupne neto zarade u Srbiji).

Primeri projekata koji su realizovani uz podršku međunarodnih organizacija:

Revitalizacija zajednice demokratskom akcijom (CRDA) koju realizuje ACIDI/VOCA uz finansijsku podršku USAID-a. (2003. godine)

Broj evidentiranih nezaposlenih lica u Nacionalnoj službi za zapošljavanje:

1 332 nezaposlena lica (od čega je 557 nekvalifikovanih radnika)

Evidentirano je i devet izbeglih lica.

Programi podsticanja samozapošljavanja.

- Mikrokrediti Fonda za razvoj (pet prijavi među kojima nije bilo izbeglica);

– bespovratna novčana sredstva (nijedno izbeglo lice nije se javilo na konkurs).

Drugi programi NSZ-a:

Program subvencionisanja poslodavaca koji zaposle izbeglo ili raseljeno lice. Interes poslodavca veoma je slab.

Centar za socijalni rad

dva stručna radnika

Centar je odeljenje međuopštinskog CSR-a čije je sedište u Batočini.

Veoma loši fizički uslovi i tehnička opremljenost.

MOP: 60 korisnika

Veći broj lica ostvaruje pravo na dodatak za pomoć i negu drugog lica, a jednokratna pomoć je retka i veoma mala.

Aktivnosti, projekti:

prethodnih godina realizovana su dva smeštaja starih izbeglih lica u Dom za stare u Kučevu. Nisu realizovani nikakvi posebni programi za izbegla lica, osim pomoći u hrani i ogrevnom drvetu. Prošle godine tim centra uradio je stručnu obradu porodica u KC-u „Stara škola“.

Broj izbeglica registrovanih poslednjim popisom (prema podacima UNHCR-a):

98 izbeglih lica

76 dobilo je rešenje o potvrđivanju izbegličkog statusa.

Kolektivni centri:

„Stara škola“ (19 izbeglica)

„Karađorđev dom“ (oko 300 interno raseljenih lica)

Ranije zatvoreni kolektivni centri: dva

Socijalna struktura izbegličke populacije:

niko od izbeglih nema stalan posao

Interno raseljena lica:

636 raseljenih lica, od kojih su veći deo Romi. Pravo na privremenu novčanu nadoknadu ostvaruje 54 lica. U NSZ-u evidentirano je 99 raseljenika (48 žena i 51 muškarac).

Dosta je uloženo u KC „Karađorđev dom“. Švajcarski SDC opremio je kuhinju i uredio sanitarne čvorove. U saradnji sa Narodnim univerzitetom „Božidar Adžija“ organizovan je niz kurseva (frizerski, kompjuterski, krojački, obučarski, stolarski), a u saradnji sa Institutom za povrtarstvo iz Smederevske Palanke edukacija o poljoprivrednoj proizvodnji u plastenicima. Posle završene obuke za šivenje 12 žena zaposlilo se u lokalnoj šivari.

Broj integrisanih izbeglih lica: 424

Primeri ranijih projekata podrške lokalnoj integraciji izbeglica:

SDC dodelio je četiri granta u građevinskom materijalu i izgradio i opremio šest porodičnih kuća.

Desetak izbegličkih porodica samostalno je započelo izgradnju kuća, a 18 porodica sklopilo je ugovore o doživotnom izdržavanju sa vlasnicima kuća u kojima žive.

Care je realizovao program podrške poljoprivredne proizvodnje kojim je izvesnom broju izbegličkih porodica poklonio naftu, seme pšenice i đubrivo za sejanje, što je tim porodicama omogućilo da proizvedu pšenicu za sopstvene potrebe, ali i za prodaju. Ovim prihodom jedno izbeglo lice obezbedilo je novčana sredstva za kupovnu građevinskog zemljišta.

IOCC je realizovao trogodišnji program podsticanja plastičke proizvodnje i grantove u domaćim životinjama.

Aktuelni programi DSI-ja i drugih organizacija:

DSI:

- grantovi podrške lokalnoj samoupravi i CSR-u;
- četiri granta u građevinskom materijalu;
- devet malih robnih grantova;
- četiri dohodovna granta

Stara Pazova

Sremski okrug

67 576 stanovnika

devet naselja

Prosečna starost stanovništva opštine: 37,2 godine

Lokalna privreda

Najveći privredni problemi:

Firme u fazi vlasničke transformacije: „Lifam“, „Napredak“, „Diana“, „Vojvodina“ i „Srbocoop“.

Uspešno preduzeće:

Grčki „Alumil Yu Industry“

Privatni sektor:

Na području opštine posluje više privatnih preduzeća u oblastima proizvodnje predmeta od plastike, gume, crnog i obojenog metala, nameštaja, stolarije i parketa.

Razvojne šanse:

Izgrađena industrijska zona koja stvara uslove za otvaranje novih 1 600 radnih mesta u naredne tri godine i razvoj još dve industrijske zone.

Prosečna neto zarada po zaposlenom u septembru 2005. godine jeste 15 439,00 dinara (84,2% prosečne neto zarade u Republici Srbiji).

Broj evidentiranih nezaposlenih lica u Nacionalnoj službi za zapošljavanje:

Preko 8 000 nezaposlenih (oko 30% nezaposlenih čine ljudi bez ikakve kvalifikacije, a više od 50% ima stručnu spremu ispod IV stepena).

Program podsticanja samozapošljavanja:

Kancelarija Fonda za razvoj realizovala je veliki broj kredita, od kojih su polovinu dobili poljoprivredni proizvođači.

Drugi programi NSZ-a:

Zapošljavanje lica starijih od 50 godina, dokvalifikacija i prekvalifikacija.

Centar za socijalni rad

U Staroj Pazovi poslednjih godina prisutan je porast socijalno ugroženog stanovništva (sadašnji udeo socijalno ugroženog stanovništva u ukupnoj populaciji opštine je preko pet odsto).

Aktivnosti, projekti:

domski smeštaj za stara lica (lokalno stanovništvo i izbeglice), alternativni program kućne nege (kojim nisu obuhvaćene izbeglice u kolektivnim centrima). Program, koji finasira FSI, uključuje psihosocijalnu podršku i konkretnu pomoć (nabavka ogreva, lekova, usluge geronto-domaćica).

Do sada je u saradnji sa Komesarijatom realizovano pet domskih smeštaja izbegličkih porodica u prenamenjeni kolektivni centar u Blacu.

CSR je sproveo anketu kojom su rangirane potrebe izbegličke populacije u kolektivnim centrima. Ukupan broj ispitanika bio je 263. Usluge koje bi, po mišljenju ispitanika, unapredile uslove života jesu: dobijanje stana (29 porodica), novac za završetak i opremanje kuće (34 porodice) i zaposlenje (pet porodica). U okviru projekta sproveden je i trening program koji je podrazumevao edukaciju zaposlenih koji su kasnije organizovali radionice sa ljudima iz kolektivnih centara.

Koordinacioni odbor za socijalnu politiku:

Odeljenje za društvene delatnosti Skupštine opštine Stara Pazova osnovalo je Koordinacioni odbor za socijalnu politiku koji je okupio predstavnike Centra za socijalni rad, lokalne samouprave, nevladinih i humanitarnih organizacija, Doma zdravlja i Crvenog krsta, s ciljem stvaranja strateškog plana i unapređenja socijalne zaštite.

Aktivnosti Crvenog krsta:

Crveni krst sprovodi program narodne kuhinje u kojoj se svakodnevno priprema 330 obroka. U 2005. godini učestvovao je u programu prekogranične komunikacije u kojem se nalazilo pet opštinskih organizacija Crvenog krsta iz Srbije i pet iz Republike Hrvatske. Povratnicima su pružali informativnu podršku i imali dobru saradnju sa hrvatskim Crvenim križom koji na terenu podržava povratnike. Izbeglicama koje se odluče za integraciju nude edukativne programe (za računare i računovodstvo). Sprovode i druge edukativne programe (vozačku obuku, kurseve stranih jezika, obuku za servisere fiskalnih kasa).

Broj izbeglica registrovanih poslednjim popisom (prema podacima UNHCR-a):

6 457 izbeglih lica

4 587 lica dobilo je rešenje o potvrđivanju izbegličkog statusa.

Kolektivni centri:

„Planum“ u Novoj Pazovi (69 izbeglica) i „Kablar“ u Banovcima (69 izbeglica)

Napomena: oba kolektivna cantra formalno su zatvorena 30. 6. 2004. godine – Komesarijat za izbeglice obustavio je plaćanje troškova za održavanje ovih kolektivnih centara.

Nepriznati kolektivni centri:

„Žegrap“ (oko 100 lica)

Socijalna struktura izbegličke populacije:

Najveći broj izbeglih lica živi u podstanarskom statusu, 70% pijačnih tezgi u Staroj Pazovi je u

vlasništvu izbeglih lica.

Interno raseljena lica:

Na području opštine registrovano je 787 interno raseljenih lica.

Broj integrisanih izbeglih lica:

Oko 12 000 ljudi uzelo je državljanstvo Srbije i Crne Gore.

Primeri ranijih projekata podrške lokalnoj integraciji izbeglica:

Program samogradnje UNHCR-a i SDC-a (2004. godine) zbrinuo je 66 izbeglica (18 porodica) u selima Surduk i Golubinci.

Tokom 2004. godine program pomoći u građevinskom materijalu InterSOS-a koristilo je 29 izbeglica (osam porodica), a pomoć iz PIKAP programa dobilo je devet izbegličkih porodica.

Aktuelni programi DSI-ja i drugih organizacija:

DSI:

– grantovi podrške lokalnoj samoupravi i CSR-u

Aktivne međunarodne organizacije jesu još Help i Caritas. Help je započeo program podrške samozapošljavanju pružanjem dohodovnih grantova u opremi, koji su uglavnom namenjeni izbeglicama i raseljenim licima.

Od domaćih organizacija aktivni su Novosadski humanitarni centar i SDF.

Vrnjačka Banja

Raški okrug

26 492 stanovnika

14 naselja

Prosečna starost stanovništva opštine: 39,9 godina

Lokalna privreda

Osim male privrede i turizma (sportski i zdravstveni turizam), nema drugih razvijenih privrednih grana.

Razvojne šanse:

dalji razvoj turističke privrede

Prosečna neto zarada po zaposlenom u septembru 2005. godine jeste 14 598,00 dinara (79,6% prosečne neto zarade u Republici Srbiji).

Broj evidentiranih nezaposlenih lica u Nacionalnoj službi za zapošljavanje:

Oko 4 500 nezaposlenih lica (prema podacima iz lokalne samouprave)

Centar za socijalni rad

MOP: 12 korisnika

Nekoliko lica ostvaruje pravo na tuđu negu i pomoć.

Aktivnosti, projekti:

CSR izvršio je smeštaj pet izbeglih lica u domove za stara lica.

Aktivnosti Crvenog krsta:

U saradnji sa CSR-om sačinjen je spisak od 20 socijalno najugroženijih porodica (uključujući i izbegličke) kojima je data jednokratna novčana pomoć.

Aktivnosti nevladinog sektora:

NVO Horizonti iz Čačka realizovao je program pomoći u medicinskim pomagalicama i lekovima za izbeglice i raseljene, u saradnji sa Crvenim krstom i Povereništvom za izbeglice.

Broj izbeglica registrovanih poslednjim popisom (prema podacima UNHCR-a):

326 izbeglih lica

250 izbeglica dobilo je rešenje o produženju izbegličkog statusa, 83 dobilo je rešenje o ukidanju izbegličkog statusa, od kojih je 23 podnelo žalbu na rešenje.

Ranije zatvoreni kolektivni centri:

Kolektivni centar „Stanišinci“ zatvoren je 2002. godine, a prilikom zatvaranja sva lica prešla su u kolektivni centar na teritoriji druge opštine.

Socijalna struktura izbegličke populacije:

Osobnosti najugroženijih porodica: stare osobe, bolesni i nepotune porodice.

Interno raseljena lica:

Tokom 2004. godine i 2005. godine zatvoreno je pet kolektivnih centara u kojima su bili smešteni interno raseljeni. Prilikom zatvaranja ovih centara nuđena su sledeća rešenja: prelazak u druge kolektivne centre u drugim opštinama, PIKAP program i smeštaj u domove za stara lica (po evidenciji CSR-a ovu mogućnost iskoristilo je pet lica).

Broj integrisanih izbeglih lica:

412 izbeglica primilo je državljanstvo SCG

Dodatni podaci:

znatan broj lica koja su dobila državljanstvo SCG ostvaruje pravo na socijalnu pomoć, a izbeglice se takođe obraćaju zahtevima za jednokratnu pomoć.

Primeri ranijih projekata podrške lokalnoj integraciji izbeglica:

NRC delio je građevinski materijal za individualnu stambenu izgradnju.

SDC, DRC i InterSOS delili su građevinski materijal za dovršavanje stambenih objekata i njihovo opremanje.

InterSOS je realizovao PIKAP program za interno raseljena lica koja napuštaju kolektivne centre.

Komesarijat za izbeglice na osnovu republičkog konkursa dodelio je 12 stanova. Korisnici su izbegličke porodice ratnih vojnih invalida (deset porodica iz Vrnjačke Banje i dve porodice iz drugih opština).

Aktuelni programi DSI-ja i drugih organizacija:

Danski savet za izbeglice realizovao je razne kurseve, pomoć manjim nevladinim organizacijama, opremanje i adaptaciju potkrovlja Doma zdravlja, pomoć lokalnim institucijama.

DSI:

- podrška centru za socijalni rad i lokalnoj samoupravi
- pomoć u građevinskom materijalu (8)
- mali robni grantovi (15)
- dohodovni grantovi (8)

Paraćin

Pomoravski okrug

58 301 stanovnika

35 naselja

Prosečna starost stanovništva opštine: 40,7 godina

Lokalna privreda

Najveći privredni problemi:

„Srpska fabrika stakla“ je u fazi prodaje (očekuje se smanjenje broja radnika), Fabrika konditorskih proizvoda „Paraćinka“ posluje sa finansijskim poteškoćama, sve društvene trgovine su pred gašenjem, ili u procesu transformacije.

Privatni sektor:

Privatizovane su „Cementara“, Fabrika štofa „Branko Krsmanović“ i Fabrika kablova „Budućnost“ (koja ne radi).

Prosečna neto zarada po zaposlenom u septembru 2005. godine jeste 15 258,00 dinara (83,2% prosečne neto zarade u Republici Srbiji).

Broj evidentiranih nezaposlenih lica u Nacionalnoj službi za zapošljavanje:

9 000 nezaposlenih lica, od kojih je 40% nekvalifikovane radne snage.

NSZ očekuje da će bez posla uskoro ostati još 1 600 radnika „staklarije“, 80 radnika niskogradnje i 60 radnika zdravstvenog centra.

Program podsticanja samozapošljavanja:

na poslednjem konkursu odobrena su bespovratna novčana sredstva za osam lica.

Drugi programi NSZ-a:

Subvencionisano zapošljavanje lica starijih od 45 i 50 godina.

Centar za socijalni rad

MOP: 300 korisnika

Aktivnosti, projekti:

CSR u saradnji sa opštinom realizuje popis lica sa posebnim potrebama kojim su obuhvaćena izbegla i raseljena lica. CSR vodi i program socijalnog stanovanja u zaštićenim uslovima koji je izgradio SDC.

Aktivnosti Crvenog krsta:

aktivni su Klub Crvenog krsta i dečji vrtić za decu iz socijalno ugroženih porodica.

Broj izbeglica registrovanih poslednjim popisom (prema podacima UNHCR-a):

523 izbegla lica

Kolektivni centri:

„Branko Krsmanović – Štofara“ (147 interno raseljenih lica)

„Popovac – Ambulanta“ (dva raseljenika i 34 izbeglice)

Ranije zatvoreni kolektivni centri:

godine 2001. na teritoriji opštine bilo je 11 mini kolektivnih centara čije je zatvaranje počelo 2003. godine. Ponuđena rešenja: prelazak u drugi kolektivni centar, PIKAP program, šest porodica iz KC-a „Popovac – Ambulanta“ smešteno je u izbegličko naselje koje je sagradio SDC/SDR.

Primeri ranijih projekata podrške lokalnoj integraciji izbeglica:

InterSOS je izbeglicama delio građevinski materijal i otkupljivao seoska domaćinstva.

IRC dodeljivao je grantove u građevinskom materijalu.

SDC/SDR izgradio je dve zgrade u foster programu stanovanja za 12 porodica i izbegličko naselje koje čini deset dvojnih kuća (20 porodica), a delio je i građevinski materijal i nameštaj.

Aktuelni programi DSI-ja i drugih organizacija:

u saradnji sa opštinom započeta je izgradnja zgrade sa socijalnim stanovima u kojoj će biti smešteno devet izbegličkih porodica iz KC-a „Popovac – Ambulanta“. Zgrada će imati 15 stanova (14 za izbeglice i jedan za loklanu socijalno ugroženu porodicu).

DSI: – podrška centru za socijalni rad i lokalnoj samoupravi

MPDL pruža besplatnu pravnu pomoć za izbeglice.

Na predlog povereništva za izbeglice, godinama su izbeglice bile oslobođane plaćanja komunalnih taksa pri izgradnji objekata površine do 105 kvadrata.

Formiran je Lokalni savet za zapošljavanje koji će raditi na zapošljavanju manjinskih etničkih zajednica, izbegličke i raseljeničke populacije.

Prijepolje

Zlatiborski okrug

41 188 stanovnika

80 naselja

Prosečna starost stanovništva opštine: 35,3 godine

Lokalna privreda

Najveći privredni problemi:

Opština Prijepolje jedna je od deset najsiromašnijih opština u Srbiji. Gotovo 31% stanovništva opštine živi ispod granice siromaštva.

U većim društvenim privrednim preduzećima, čije se prestrukturisanje tek očekuje, radi još dve do tri hiljade ljudi koji uglavnom ne primaju platu.

Privatni sektor:

Registровано je oko 1 500 poslovnih delatnosti, a trgovina je glavna privredna delatnost. Ukupan broj zaposlenih u privatnom sektoru još je višestruko manji od broja zaposlenih u državnom i javnom sektoru.

Razvojne šanse:

Poljoprivreda (malinarstvo, stočarstvo; mala poljoprivredna domaćinstva), šumarstvo, prerada drveta i turizam.

Prosečna neto zarada po zaposlenom u septembru 2005. godine jeste 10 549,00 dinara (57,5% prosečne neto zarade u Republici Srbiji).

Broj evidentiranih nezaposlenih lica u Nacionalnoj službi za zapošljavanje:

7 200 nezaposlenih lica

Očekuje se da će uskoro još oko 2 000 radnika izgubiti posao u procesu prestrukturisanja neprivatizovanih društvenih preduzeća.

Centar za socijalni rad

Aktivnosti, projekti:

Centar je realizovao 12 smeštaja izbeglih lica u ustanove socijalne zaštite u Šapcu, Smederevu, Bečeju i Kanjiži, snoseći sve troškove, uključujući i transport do ustanova. Od 2000. godine u saradnji sa Amity-jem izbeglom stanovništvu na području Prijepolja pružao je razne vidove pomoći (informativnu, pravnu, materijalnu), ali se najviše bavio pružanjem psihosocijalne podrške.

Aktivnosti nevladinog sektora:

Aktivnosti Amity-ja u Prijepolju bile su deo šireg projekta koji je obuhvatio formiranje 55 opštinskih mobilnih timova, a od kojih su samo tri po završetku projekta dobila priznanje Amity-ja. Među ta tri mobilna tima bio je i prijepoljski.

Broj izbeglica registrovanih poslednjim popisom (prema podacima UNHCR-a):

159 izbeglih lica

Kolektivni centri:

Kolektivni centar u selu Jabuka;

Hotel „Park“ (51 izbeglo lice i 32 interno raseljena).

Ranije zatvoreni kolektivni centri:

„Mileševo“ (180 lica)

Interno raseljena lica:

167 raseljenih lica

Primeri ranijih projekata podrške lokalnoj integraciji izbeglica:

Danski savet za izbeglice i SDC adaptirali su kolektivni centar Hotel „Park“, a pored njih na području prijelopske opštine vrlo aktivni bili su i Care, IOCC, UNHCR i UNICEF.

World Vision je pružao materijalnu pomoć izbeglim licima i raseljenima u štednjacima, drvetu za ogrev, posuđu, pokućstvu i novčanu pomoć za raseljena lica.

Help je davao ogrev za socijalno ugroženo lokalno stanovništvo i izbeglice u privatnom smeštaju.

Aktuelni programi DSI-ja i drugih organizacija:

Danski savet za izbeglice nije uspeo sa lokalnom samoupravom da postigne odgovarajući sporazum o realizaciji projekta izgradnje osam socijalnih stanova. Pored toga, nijedno izbeglo lice nije zadovoljavalo uslove programa pomoći u građevinskom materijalu, niti programa dohodovnih grantova.

InterSOS na području opštine Prijepolje realizuje PIKAP program i program otkupa seoskih domaćinstava.

Raška

Raški okrug

26 981 stanovnik

61 naselje

Prosečna starost stanovništva opštine: 40,5 godina

Lokalna privreda

Najveći privredni problemi:

Na teritoriji opštine nekada su uglavnom radili pogoni velikih firmi (npr. „Zastave“).

Bivše društvene firme su zatvorene, ili su u procesu preispitivanja postupka privatizacije.

Privatni sektor:

Industrija kamenog materijala „Šumice“

Razvojne šanse:

Turizam (blizina planine Golije)

Prosečna neto zarada po zaposlenom u septembru 2005. godine jeste 14 620,00 dinara (79,7% prosečne neto zarade u Republici Srbiji).

Broj evidentiranih nezaposlenih lica u Nacionalnoj službi za zapošljavanje:

5 457 nezaposlenih lica (od kojih je 114 lica sa visokom stručnom spremom).

Program podsticanja samozapošljavanja:

Dobijena bespovratna novačana sredstva iskoristila su i tri izbegla lica.

Drugi programi NSZ-a:

Kursevi računara i engleskog jezika

Centar za socijalni rad devet stručnih radnika

Centar nema svu potrebnu opremu i ima samo jedno terensko vozilo koje je staro 25 godina.

Aktivnosti, projekti:

centar ima 2 500 korisnika socijalne zaštite. Kod FSI-ja je podneo projektni predlog za otvaranje dnevnog boravka za lica ometena u razvoju.

Aktivnosti Crvenog krsta:

Program brige o starim licima, narodna kuhinja za lokalno stanovništvo koja ima 200 korisnika (od kojih su 15 interno raseljeni Romi), likovna radionica za decu, igraonice za decu ometenu u razvoju čiji rad prate medicinska sestra i njihovi roditelji.

Aktivnosti nevladinog sektora:

NVO Horizonti iz Čačka realizovao je programe humanitarne pomoći: raspodelu garderobe, jednokratne novčane pomoći za najugorženije izbegličke porodice i raspodelu lekova u saradnji sa DSI-om.

Broj izbeglica registrovanih poslednjim popisom (prema podacima UNHCR-a):

101 izbeglo lice

85 lica dobilo je rešenje o produženju izbegličkog statusa, a 22 dobilo je rešenje o prestanku statusa.

Ranije zatvoreni kolektivni centri:

KC „Baljevac“ (zatvoren krajem 2004. godine)

Ponuđena rešenja: PIKAP program, prelazak u foster program u Temerinu, Nišu i Lučanima (tri porodice) i prelazak u drugi kolektivni centar (jedna porodica smeštena je u KC u Mataruškoj Banji).

Primeri ranijih projekata podrške lokalnoj integraciji izbeglica:

SDC-ova kancelarija u Novom Pazaru tri godine pružala je besplatnu pravnu pomoć za izbeglice.

Danski savet za izbeglice u saradnji sa CK-om realizovao je mini dohodovne projekte (frizerske radnje, mehaničarske radnje, motorne testere, šivaće mašine).

Aktuelni programi DSI-ja i drugih organizacija:

DSI će u saradnji sa opštinom izgraditi sedam stanova za socijalno ugrožene porodice (izbeglice i lokalno stanovništvo). Broj stanova je namenski, identifikovane su sve porodice koje će biti korisnici stanova i sve su iz zatvorenog KC-a „Baljevac“. U saradnji sa CK-om realizovana je i dodela malih robnih grantova.

Opština obezbeđuje jednokratnu pomoć za najugroženije izbegličke i raseljeničke porodice (kojom pokriva troškove lekova i lečenja) i besplatan prevoz za najugroženije srednjoškolske izbeglice i raseljene (sledstveno proceni CSR-a).

Veliko Gradište

Braničevski okrug

20 659 stanovnika

26 naselja

Prosečna starost stanovništva opštine: 42,1 godina

Lokalna privreda

Najveći privredni problemi:

Preduzeće „Ramski rit“ (poljoprivredna proizvodnja) u lošem je stanju; otpočeti proces privatizacije nije priveden kraju. Još tri društvena preduzeća su u stečaju: Fabrika kožne galanterije i tekstila „Moda“, Fabrika metalnih konstrukcija „Čelik“, Trgovinska organizacija „Promet“.

Najjača preduzeća:

Fabrika jestivog ulja „Dunavka“ i Preduzeće za proizvodnju brašna „Limpek“.

Privatni sektor:

Privatni sektor čini oko 700 manjih i većih radnji i oko 300 malih preduzeća.

Razvojne šanse:

Poljoprivreda i turizam.

Preko 60% površine opštine jeste obradivo zemljište – bašte, oranice i vinogradi. Individualni poljoprivredni proizvođači organizovani su u pet zemljoradničkih zadruga.

Turističko-rekreativni kompleks „Beli bagrem“ i vikend naselje na Srebrnom jezeru.

Prosečna neto zarada po zaposlenom u septembru 2005. godine jeste 12 141,00 dinar (66,2% prosečne neto zarade u Republici Srbiji).

Primeri aktuelnih projekata koji se realizuju uz podršku međunarodnih organizacija:

ADF (Američka fondacija za razvoj) nedavno je realizovao tri projekta: Opštinski uslužni centar, Ekonomski projekat za unapređivanje proizvodnje povrća i Centar građanskih aktivnosti.

Broj evidentiranih nezaposlenih lica u Nacionalnoj službi za zapošljavanje:

749 lica (od kojih je 435 žena), a 385 lica je bez kvalifikacije;

u lokalnoj filijali NSZ-a očekuju nagli porast registrovanih nezaposlenih lica sprovođenjem programa tehnoloških viškova u društvenim preduzećima.

Program podsticanja samozapošljavanja:

u decembru 2004. godine bilo je 17 zahteva, od kojih je 13 odobreno.

Drugi programi NSZ-a:

programi dokvalifikacija (osnovna računarska obuka za deset lica), prekvalifikacija za elektrozavarivače za poznatog poslodavca („Čelik“);

kada je reč o povremenom zapošljavanju, postoji mogućnost sezonskog zapošljavanja u hotelu na Srebrnom jezeru u trajanju od osam meseci svake godine.

Centar za socijalni rad

šest stručnih radnika

Nema savetovalište; međuopštinski centar

Centar je slabo materijalno opremljen

MOP: 60 korisnika

Trenutna pomoć:

Tokom 2004. godine centar je obezbedio trenutnu materijalnu pomoć (u hrani, lekovima, troškovima lečenja, besplatnim školskim udžbenicima i oslobađanju plaćanja školske užine) za 90 korisnika.

Aktivnosti, projekti:

pružanje trenutne materijalne pomoći izbeglim licima (lečenje ili pomoć davanjem besplatnih udžbenika i besplatne školske užine). Nekoliko izbeglih lica smešteno je u ustanove socijalne zaštite. Iz ranije zatvorenog kolektivnog centra samo jedno lice smešteno je u Dom za stare u Kučevu.

Aktivnosti nevladinog sektora:

Asocijacija građana Velikog Gradišta (AGVG) broji 60 članova. Osnovana je 2003. godine uz podršku ADF-a (Američke fondacije za razvoj). Osnovni ciljevi tog udruženja jesu: razvijanje demokratskih procesa i političke tolerancije, ekološke svesti, turizma, poljoprivrede, preduzetništva, i nevladinog sektora.

Broj izbeglica registrovanih poslednjim popisom (prema podacima UNHCR-a):

188 izbeglih lica

Kolektivni centri:

„Majilovac“ (30 izbeglih lica – devet porodica)

Ranije zatvoreni kolektivni centri:

u Velikom Gradištu (zatvoren 1998. godine), u Kurjaču (zatvoren 2003. godine)

Socijalna struktura izbegličke populacije:

pet porodica samohranih majki sa decom

13 jednočlanih staračkih porodica

Većinu izbeglih čine nekvalifikovani i polukvalifikovani radnici.

Interno raseljena lica:

trenutno na području opštine boravi oko 80 raseljenih lica. Sva su u privatnom smeštaju. Raseljena lica zaposlena su mahom u javnim službama, prvenstveno u Carini i MUP-u. Pravo na privremenu novčanu nadokandu ostvaruje osam raseljenih lica.

Primeri ranijih projekata podrške lokalnoj integraciji izbeglica:

Help je na području opštine Veliko Gradište realizovao programe za penzionere i neke druge humanitarne programe. Humanitarnu pomoć pružali su i UNHCR, kanadska ambasada i SDR.

SDC je programom samogradnje zbrinuo porodice iz zatvorenog kolektivnog centra u Velikom Gradištu izgrađivši naselje od deset dvojnih porodičnih kuća u samom gradu.

Aktuelni programi DSI-ja i drugih organizacija:

DSI:

– grantovi podrške lokalnoj samoupravi i CSR-u

Beogradska kancelarija SDF-a izbeglicama u kolektivnom centru pruža informativnu i pravnu pomoć redovnim mesečnim obilascima.

Opština je poklonila zemljište i obezbedila primarnu infrastrukturu za samogradnju porodičnih kuća. Na ovaj način zbrinuto je 20 porodica. Opština raspolaže sa još 20 placeva i spremna je da ih ustupi po povoljnim cenama za izgradnju kuća, ili za plastenike, kao program podrške poljoprivrednoj proizvodnji.

Kruševac

Rasinski okrug

131 368 stanovnika

101 naselje

Prosečna starost stanovništva opštine: 40,0 godina

Lokalna privreda

Najjača preduzeća:

Kruševački deo FAM-a (400 radnika), „Trayal“, „Merima Henkel“, „Rubin“, „Župa“ i „14. oktobar“.

Prosečna neto zarada po zaposlenom u septembru 2005. godine jeste 15 852,00 dinara (86,4% prosečne neto zarade u Republici Srbiji).

Primeri aktuelnih projekata koji se realizuju uz podršku međunarodnih organizacija:

kreditni program francuske vlade za izgradnju regionalnog vodovoda i kreditni program nemačke vlade za jačanje lokalne infrastrukture.

Mercy Corps dodeljuje kredite registrovanim preduzećima uz uslov da zaposle izbeglice ili interno raseljena lica sa evidencije nezaposlenih.

Broj evidentiranih nezaposlenih lica u Nacionalnoj službi za zapošljavanje:

16 640 lica
Program podsticanja samozapošljavanja:
Ukupno odobreno 80 zahteva
Realizuju se i mikrokrediti iz programa Fonda za razvoj.
Drugi programi NSZ-a:
kontinuirani programi dodatnog obrazovanja i obuke.

Centar za socijalni rad 32 stručna radnika Ima savetovalište

Aktivnosti, projekti:

CSR u svojoj evidenciji ima 108 izbegličkih i raseljeničkih porodica (383 ljudi). Kvalifikacionom strukturom dominira nekvalifikovana radna snaga (110 radnika i zemljoradnika), 74 je kvalifikovano (od kojih je četvoro sa visokom stručnom spremom).

Razlozi zbog kojih se izbeglice i interno raseljena lica obraćaju centru jesu sledeći:

- materijalna pomoć – 116 lica
- MOP – 51 lice (interno raseljeni)
- jednokratna novčana pomoć – 21 lice
- tuđa nega i pomoć – 12 lica
- smeštaj u gerontološke ustanove – 13 lica (11 izbeglica i dva interno raseljena lica)
- zaštita dece bez roditeljskog staranja – tri lica
- produženje roditeljskog prava – jedno lice

Realizuje se i projekat u vezi sa savetodavnim radom sa mladima, roditeljima i decom iz razvedenih brakova. CSR pruža psihosocijalnu podršku svojim korisnicima kroz porodično-edukativni centar (sistemska porodična terapija), te se pored toga osoblje edukuje i iz oblasti medijacije i kognitivno-bihejvioralne terapije.

Centar za socijalni rad aktivno je uključen u reformske procese u oblasti socijalne zaštite i jedan je od trideset centara u Srbiji koji u tom smislu ima podršku nadležnog ministarstva.

Broj izbeglica registrovanih poslednjim popisom (prema podacima UNHCR-a):

761 izbeglo lice

18 lica izgubilo je izbeglički status, 40 lica podnelo je žalbu na rešenje o prestanku statusa

Kolektivni centri:

„Čitluk“ (58 izbeglica), „Ribarka Banja“ (90 izbeglica i dva interno raseljena lica)

Interno raseljena lica:

na području opštine boravi oko 8 800 raseljenih lica. Preko Centra za socijalni rad 40 raseljeničkih porodica ostvaruje pravo na MOP, sedam porodica pravo na novčanu naknadu za negu i pomoć drugog lica, dva su raseljena lica smeštena u ustanove socijalne zaštite.

Primeri ranijih projekata podrške lokalnoj integraciji izbeglica:

DSI podržao je više projekata CSR-a (rad sa mladima u internatu CSR-a, štampanje brošure sa preporukama i savetima koji se tiču porodičnih odnosa, uspešnog roditeljstva i borbe protiv zlostavljanja, istraživački projekat o stavovima mladih koji je sproveden na području pet gradova). Saradivao je i sa Domom za decu „Jefimija“, Školom ribolova i Osnovnom školom „J. J. Zmaj“. Svi ti projekti bili su socijalnog karaktera, a nastojali su da uključe što više izbeglih i prognanih, podržavajući njihovu potpuniju integraciju.

Aktuelni programi DSI-ja i drugih organizacija:

DSI:

- grant podrške dislociranoj matičnoj službi za opštine Prizren, Suva Reka, Gora i Orahovac
- grant podrške CSR-u
- tri granta u građevinskom materijalu (jedno lice iz KC-a i dva iz privatnog smeštaja)
- 25 malih robnih grantova (dva lica iz privatnog smeštaja kupila su alate, a 23 iz KC-a utrošilo je novac za opremanje stanova).

THW (nemačka organizacija) izgradila je zgradu sa 40 stanova od kojih je 38 namenjeno izbeglicama, a dva lokalnim socijalno ugroženim porodicama. Na ovaj način biće smešteno 159 lica.

InterSOS realizuje deset otkupa seoskih domaćinstava.

S ciljem budućeg stambenog zbrinjavanja socijalno ugroženih lokalnih i izbegličkih porodica, CSR i opština su izvršili delimičnu reviziju socijalnih stanova. Na evidenciji postoji 37 stambenih jedinica, a terenskim obilaskom snimljene su 22 stambene jedinice, od kojih se samo polovina koristi namenski.

Rekovac Pomoravski okrug
13 551 stanovnik 32 naselja
Prosečna starost stanovništva opštine: 47,3 godine

Lokalna privreda

Najveći privredni problemi:

„Fabrika kablova“ (sa sedištem u Jagodini)

Najjača preduzeća:

„Blagočin“, koji proizvodi delove automobila i kooperant je „Zastave“ iz Kragujevca

Privatni sektor:

Privatizovana preduzeća AD „Levač“, bavi se proizvodnjom voćne rakije, vina i sirupa, i „Polet“, koji se bavi proizvodnjom pića, slabo posluju.

Manja privatna preduzeća jesu trgovine, proizvodni pogon dečje konfekcije, mlin i hladnjača.

Razvojne šanse:

Poljoprivreda (poljoprivredno zemljište čini 63,7% ukupne teritorije opštine)

Prosečna neto zarada po zaposlenom u septembru 2005. godine jeste 13 480,00 dinara (73,5% prosečne neto zarade u Republici Srbiji).

Broj evidentiranih nezaposlenih lica u Nacionalnoj službi za zapošljavanje:

1 189 lica (od toga 558 žena, 500 nekvalifikovanih radnika)

Program podsticanja samozapošljavanja:

dodela bespovratnih novčanih sredstava i mikrokrediti Fonda za razvoj.

Niko iz izbegličke populacije nije se uključivao u ove programe.

Drugi programi NSZ-a:

programi prekvalifikacija i dokvalifikacija, angažovanje pripravnika volontera i zapošljavanje pripravnika na neodređeno vreme subvencijama.

Centar za socijalni rad Nema savetovalište. Tek od avgusta 2005. godine centar se izdvojio iz CSR-a Jagodina.

MOP: 62 korisnika Pravo na negu i pomoć drugog lica ostvaruju 84 korisnika.

Aktivnosti, projekti:

U ustanovama socijalne zaštite (tačnije, u gerontološkim centrima i u porodičnom smeštaju) nalazi se 55 korisnika. U gerontološke centre smeštene su dve izbeglice iz ranije zatvorenog izbegličkog kolektivnog centra u Hotelu „Levač“. Izvestan broj lica smešten je u specijalizovane ustanove socijalne zaštite. Centar je izvršio porodičnopravnu zaštitu izbeglih lica u pet slučajeva.

Aktivnosti Crvenog krsta:

projekat „Porodični paket“, koji je podržao Fond za socijalne inovacije, za korisnike ima i izbegličke i lokalne (socijalno ugrožene) porodice. Reč je o malom razvojnom projektu koji ima ukupno 20 korisnika.

Realizuje i program obuke žena koje će pomagati staračkim domaćinstvima (projekat finansira EAR). Cilj programa jeste povećanje radnog angažmana žena izbeglica, ulazak u staračka domaćinstva i zbližavanje sa vlasnicima radi eventualnog sklapanja sporazuma o doživotnom izdržavanju.

Aktivnosti nevladinog sektora:

NVO Sunce iz Kragujevca aktivna je u podršci izbeglicama.

Broj izbeglica registrovanih poslednjim popisom (prema podacima UNHCR-a):

89 izbeglih lica

14 lica izgubilo je status, 26 lica podnelo je zahtev za državljanstvo SCG

Ranije zatvoreni kolektivni centri:

Hotel „Levač“ (zatvoren 1. 6. 2004. godine) u kojem je živelo 72 izbeglih i raseljenih.

„Rabenovac“ (zatvoren 31. 8. 2005. godine) u kojem je živelo 15 izbeglica.

Interno raseljena lica:

na području Rekovca živi oko 115 raseljenih sa Kosova i Metohije. Pravo na privremenu novčanu nadokandu ostvaruje sedam raseljenih lica.

Broj integrisanih izbeglih lica:

160 izbeglica dobilo je državljanstvo SCG

Primeri ranijih projekata podrške lokalnoj integraciji izbeglica:

lekari bez granica imali su programe pomoći u lekovima namenjene izbeglim licima.

SDR/SDC realizovao je programe podrške stambenom zbrinjavanju izbeglih lica: omogućio je adaptaciju objekata u kojima su bili kolektivni centri za izbegla lica, i izgradio naselje (2000. godine) od pet dvojnih porodičnih kuća. Opština je, u okviru ovog drugog projekta, darovala primarnu infrastrukturu i zemljište.

InterSOS je tokom zatvaranja kolektivnog centra u Hotelu „Levač“ izbeglima pružio pomoć u građevinskom materijalu i pomoć iz PIKAP programa. Za izbeglice iz KC-a Rabenovac otkupio je četiri seoska domaćinstva na teritoriji opština Rekovac, Obrenovac i u Meljincima.

Oxfam je ranije realizovao programe dohodovnih grantova. Diakone je bila aktivna do pre godinu dana (program grantova za razvoj stočnog fonda i za razvoj pčelarstva).

Aktuelni programi DSI-ja i drugih organizacija:

DSI:

- podrška CSR-u i lokalnoj samoupravi
- pet grantova u građevinskom materijalu
- četiri dohodovna granta
- 11 malih robnih grantova

Oxfam izbeglicama nudi kredite za otpočinjanje neke samostalne delatnosti. Reč je o kratkoročnim kreditima – od 9 do 18 meseci. Trenutno je u taj program uključeno pet porodica.

Najavljeni su kreditni programi USAID-a za registrovana i neregistrovana preduzeća. Krediti će biti dodeljivani izbeglicama, raseljenima i lokalnom stanovništvu. Jedan od uslova jeste učešće od 25% vrednosti kredita.

Fond za socijalne inovacije će projektom Crvenog krsta dodeljivati grantove uz 20% učešća koji će biti namenjeni kupovini opreme za poljoprivrednu mehanizaciju. Oni koji dobiju grant biće obavezni da pomažu u poljoprivrednim radovima starijim domaćinstvima i onima koji nemaju poljoprivrednu mehanizaciju.

Gornji Milanovac

Moravički okrug

47 641 stanovnik

63 naselja

Prosečna starost stanovništva opštine: 40,8 godina

Lokalna privreda

Najveći privredni problemi:

Modna konfekcija „Rudnik“, „Metalteko“, „Graditelj“ i preduzeće FAD (koje još nije privatizovano i ima veliki višak radnika)

Najjača preduzeća:

„Metalac“ (približno 1 200 radnika) i „Zvezda Helios“ (oko 280 radnika), „Tetrapak“ (75 zaposlenih)

Privatni sektor:

„Tetrapak“ (najpoznatija i najuspešnija firma), „Spektra“ (oko 200 zaposlenih).

Mnogo manjih firmi orijentisano je na proizvodnju plastične ambalaže, a postoji i nekoliko koje proizvode odevne predmete, među kojima je najuspešnija TNT.

Prosečna neto zarada po zaposlenom u septembru 2005. godine jeste 16 645,00 dinara (90,7% prosečne neto zarade u Republici Srbiji).

Broj evidentiranih nezaposlenih lica u Nacionalnoj službi za zapošljavanje:

5 677 lica

Program podsticanja samozapošljavanja:

bespovratna novčana sredstva (nije poznato da je neko od izbeglica konkurisao ili dobio ova sredstva) i mikrokreditni program Fonda za razvoj (podneto ukupno 40 zahteva).

Drugi programi NSZ-a:

subvencionisano zapošljavanje pripravnika sa srednjom, višom i visokom stručnom spremom (slab odziv poslodavaca). Ovim programom beleži se jedino zapošljavanje mladih ljudi koji su tek završili školu.

Centar za socijalni rad

devet stručnih radnika

Aktivnosti, projekti:

u evidenciju Centra za socijalni rad uvedena su 1 283 administrativna predmeta.

Centar je kod FSI-ja konkurisao sa četiri nova projekta, a odobren im je projekat za rešavanje problema romske dece.

Sproveli su anketu o spremnosti starih lica da budu smeštena u gerontološke ustanove. Od 1 000 ispitanika 30% je za smeštaj u postojeće gerontološke ustanove, a 30% je za izgradnju gerontološkog centra na području Gornjeg Milanovca.

Formiran je Odbor za socijalnu politiku koji je snimio potrebe na terenu, sačinio strategiju i listu prioriteta, među kojima izbeglice nisu posebno izdvojene, ali se nalaze u ostalim definisanim kategorijama (npr. nezaposleni, briga o deci, povećanje nataliteta). Odboru predstoji pisanje akcionih planova i projekata.

Aktivnosti Crvenog krsta:

narodna kuhinja (pet izbeglica i interno raseljenih lica korisnici su narodne kuhinje)

Aktivnosti nevladinog sektora:

NVO Društveni centar (organizacija osnovana da bi održala aktivnosti razvijene zahvaljujući podršci Danskog saveta za izbeglice) još je aktivna.

Organizacija Horizonti – Grčka spasilačka pomoć u saradnji sa Domom zdravlja osnovala je službu pomoći u kući, koja je postojala do 2002. godine. Za četvoromesečnu obuku prijavilo se 50 izbeglica, a zaposleno je osam.

Broj izbeglica registrovanih poslednjim popisom (prema podacima UNHCR-a):

509 izbeglih lica

Ranije zatvoreni kolektivni centri:

„Pranjani“ – zatvoren 2001. godine

„Savinac“ – zatvoren 2002. godine

„Ozrem“ – zatvoren 2004. godine

Primeri ranijih projekata podrške lokalnoj integraciji izbeglica:

Danski savet za izbeglice ostvario je više zajedničkih projekata sa različitim lokalnim institucijama (Opštinom, Domom zdravlja, Crvenim krstom). Realizovao je i obuku za rad na računarima, kurseve za kozmetičare i frizere, kurseve engleskog i nemačkog jezika, igraonice za decu i klub za stare.

InterSOS je realizovao PIKAP program.

Aktuelni programi DSI-ja i drugih organizacija:

DSI:

- podrška CSR-u i lokalnoj samoupravi
- pet grantova u građevinskom materijalu
- dva dohodovna granta
- pet malih robnih grantova

Od ove školske godine opštinska uprava stipendira i studente sa izbegličkim i raseljeničkim statusom, izjednačivši ih na taj način sa studentima iz lokalne populacije. U program dodele jednokratne pomoći (nabavke lekova ili plaćanja troškova lečenja) od ove godine uključena su i izbegla i raseljena lica.

Kraljevo

Raški okrug

121 707 stanovnika

92 naselja

Prosečna starost stanovništva opštine: 39,7 godina

Lokalna privreda

Najrazvijenije privredne grane:

građevinarstvo, poljoprivreda (voćarstvo – šljive, kajsije i jabuke) i teška industrija (proizvodnja vatrostalnih metala i teretnih železničkih i drumskih vozila)

Privatni sektor:

privatizovano je 15 društvenih preduzeća, a još 11 čeka na privatizaciju. Privatizovane firme uglavnom uspešno posluju. Veliki broj njih bavi se trgovinom. Sitno preduzetništvo i zanatska proizvodnja takođe su razvijeni (registrovano je 1 000 privatnih preduzeća i 2 900 samostalnih radnji).

Prosečna neto zarada po zaposlenom u septembru 2005. godine jeste 16 599,00 dinara (90,5% prosečne neto zarade u Republici Srbiji).

Broj evidentiranih nezaposlenih lica u Nacionalnoj službi za zapošljavanje:

oko 18 400 lica (od čega je 48 izbeglica)

Realizuje se program podsticanja samozapošljavanja (dodela bespovratnih novčanih sredstava).

Drugi programi NSZ-a:

realizovano je uključivanje izbeglica u obuku za aktivno traženje posla (obuku je prošlo pet izbeglica i

jedno raseljeno lice). Realizuju se i edukativni programi (osnovi informatičke obuke, kurs engleskog jezika, obuka za knjigovođe, poslovne sekretare i servisere personalnih računara i obuka za pisanje CV-ja) i program subvencionisanja zapošljavanja pripravnika. Svi programi otvoreni su za izbeglice i one redovno konkurišu za navedene programe.

U planu je osnivanje lokalnog saveta za zapošljavanje.

Centar za socijalni rad

Aktivnosti, projekti:

CSR pokriva 600 porodica. U saradnji sa povereništvom za izbeglice realizovao je šestomesečni program osnaživanja i psihosocijalne podrške za buduće korisnike SDC-ovog programa socijalnog stanovanja u zaštićenim uslovima i za osobe smeštene u ustanove socijalne zaštite. U Gerontološki centar u Mataruškoj Banji CSR je smestio 13 izbeglih lica kojima troškove smeštaja plaća Komesarijat za izbeglice.

Broj izbeglica registrovanih poslednjim popisom (prema podacima UNHCR-a):

1 061 izbeglo lice

297 lica dobilo je rešenje o ukidanju izbegličkog statusa, 161 lice uložilo je žalbu na rešenje o ukidanju statusa

Kolektivni centri:

na teritoriji opštine postoji 16 kolektivnih centara, od kojih je planirano zatvaranje tri do kraja 2005. godine („Beranovac“ – 11 izbeglica i 11 interno raseljenih lica, Samački hotel „Kablar“ – 15 izbeglica, Barake „Mladost“ – 13 izbeglica i 14 interno raseljenih lica).

Ranije zatvoreni kolektivni centri:

neprizanti kolektivni centar Barake „Mladost“ – Aleksandrovac (32 izbegla lica)

Interno raseljena lica:

na teritoriji opštine živi 20 790 interno raseljenih lica. U NSZ-u je evidentirano 260 nezaposlenih raseljenika.

Oko 200 interno raseljenih Roma živi u romskom naselju. Planira se zatvaranje pet kolektivnih centara u kojima su smeštene interno raseljena lica. Najveći od njih su Vila „Maričić“ gde žive 202 interno raseljena lica i Vila „Morava“ gde živi 56 raseljenika.

Broj integrisanih izbeglih lica:

većina od 1 300 izbeglica koje se nisu registrovale poslednjim popisom formalno se integrisala u lokalnu sredinu.

Socijalni status izbeglica koje su primile državljanstvo SCG nije se bitno promenio.

Primeri ranijih projekata podrške lokalnoj integraciji izbeglica:

InterSOS je izgradio novi blok u okviru Gerontološkog centra u Mataruškoj Banji za smešaj izbeglica. Kapacitet bloka je 80 ležajeva. Realizovao je i PIKAP program za one koji su napuštali kolektivne centre.

SDC izgradio je tri zgrade u programu socijalnog stanovanja u zaštićenim uslovima. Zgrade su useljene u junu 2005. godine. Izbeglicama su dodeljena 24 stana, a osam stanova lokalnim socijalno ugroženim porodicama.

Aktuelni programi DSI-ja i drugih organizacija:

DSI realizovao je program podrške CSR-u i lokalnoj samoupravi, deset grantova u građevinskom materijalu i veći broj malih robnih grantova za izbeglice.

UN HABITAT planira izgradnju socijalnih stanova (u periodu od tri godine planira se izgradnja 90 stanova). Projekat je u fazi tehničke pripreme.

InterSOS nudi PIKAP program onima koji napuštaju kolektivne centre.

Aneks II: PRILOZI ZA EVALUACIJU PROJEKTA

Akcionni planovi. U šesnaest opština u kojima je sproveden projekat „Integracija i zagovaranje za korisnike koji napuštaju kolektivne centre“ kreirana su ukupno dvadeset i tri nacrti akcionih planova. Prema tematskom okviru, ta 23 nacrti se razvrstavaju u pet kategorija.

Stambeno zbrinjavanje	8
Podsticanje zapošljavanja	7
Smeštanje starih izbeglih lica u gerontološke centre	2
Koordinaciono telo za socijalnu politiku	2
Ostalo	4

Očevidno, učesnici radnih sastanaka su poteškoće u vezi sa stambenim zbrinjavanjem i zapošljavanjem procenjivali problemima kojima treba dati najviši prioritet i čijem rešavanju treba posvetiti najveću pažnju, pa se tako gotovo dve trećine svih akcionih planova odnosi na ove probleme. Dve radne grupe (na dva odvojena radna sastanka) u sadržaj svojih akcionih planova unele su specifičniji problem smeštanja starih lica sa izbegličkim statusom u gerontološke centre. Pored toga, napravljena su i dva akciona plana koja se odnose na osnivanje i funkcionisanje lokalnog koordinacionog tima za socijalnu politiku. Važno je konstatovati da se u znatnom broju akcionih planova (bolja) koordinacija lokalnih institucija uvodi kao jedan od neophodnih koraka u procesu realizovanja akcionog plana.

Programi *stambenog zbrinjavanja*, po mišljenju učesnika, nužno podrazumevaju inicijativu i podsticaj sa višeg, nacionalnog ili međunarodnog nivoa, a lokalna zajednica uviđa da svoje kapacitete može iskoristiti procenom potreba i stručnom procenom prijavljenih porodica, besplatnim ustupanjem građevinskog zemljišta i primarne infrastrukture, a ponekad i sopstvenom inicijativom i animiranjem potencijalnih donatora.

Pronalaženje adekvatnog smeštaja za izbegličke porodice (Kikinda)

<i>Sadašnje stanje stvari (opisati u nekoliko kratkih rečenica)</i>	U jedina dva kolektivna centra žive 164 izbegla lica. Veći broj izbeglih lica nalazi se u privatnom smeštaju. Pored ovoga, 16 izbeglica smešteno je u Gerontološki centar u Kikindi, a izvestan broj starih izbeglih lica smešten je u neke druge gerontološke centre izvan područja kikindske opštine (Bačka Palanka, Vrbas...).
<i>Konkretna akcija (navesti nekoliko konkretnih aktivnosti vašeg akcionog tima)</i>	1) Psihološka priprema izbeglih lica, sa naglaskom na otklanjanje nerealnih očekivanja (kroz grupnu socioterapiju i individualni socijalni rad) 2) Detaljno informisanje o svim mogućim (dostupnim) načinima smeštaja 3) Ispitivanje mogućnosti rešavanja egzistencije zapošljavanjem 4) Favorizovanje optimalnih rešenja (recimo: diskutovanje o prednosti smeštaja u Gerontološki centar nasuprot podstanarskom statusu ili nekim drugim mogućim opcijama)
<i>Ko je zadužen za izvođenje svake od planiranih aktivnosti</i>	1) Centar za socijalni rad, nevladine organizacije, Komesarijat za izbeglice 2) lokalna samouprava, Centar za socijalni rad, Komesarijat za izbeglice, nevladine organizacije 3) Nacionalna služba za zapošljavanje, lokalna samouprava, nevladine organizacije 4) Centar za socijalni rad, Gerontološki centar
<i>Tačna definicija vremenskog okvira svake od planiranih aktivnosti</i>	6 do 12 meseci (odnosno do raseljenja kolektivnih centara)
<i>Potrebna pomoć Grupe 484 i DRC-a (u vezi sa svakom od planiranih aktivnosti)</i>	Pomoć u poboljšanju uslova rada Centra za socijalni rad; i u smislu naknadne podrške: finansijska pomoć (džeparac) za izbegla lica smeštena u ustanove

	socijalne zaštite; pomoć u poboljšanju uslova života lica smeštenih u ustanove socijalne zaštite; davanje sredstava za jednokratne pomoći u novcu (radi sahrana, prevoza do udaljenih zdravstvenih ustanova, itd.) izbeglim licima koja dobiju državljanstvo Srbije (a i dalje ostanu u zoni socijalne ugroženosti). [CSR ima mesečni budžet od svega 50.000 dinara za isplatu jednokratne socijalne pomoći. Pomoć je po pravilu veoma mala i povremena.]

U većini opština koje su obuhvaćene projektom problem staračkih domaćinstava, brige o starima i zbrinjavanja starih lica istican je kao jedan od većih, ne samo u stambenom već i u širem socijalnom smislu (a reč je o problemu koji je prepušten, gotovo isključivo, centrima za socijalni rad). Akcioni planovi koji su se ticali mogućnosti *smeštanja starih lica sa izbegličkim statusom u gerontološke centre* uvek su uključivali i motivisanje starih lica za odlazak u dom, što jasno ukazuje da je u vezi s ovim potrebno razviti kompleksan pristup.

Rad na smeštaju starih izbeglih lica u Gerontološki centar Mataruška Banja (Kraljevo)

<i>Sadašnje stanje stvari (opisati u nekoliko kratkih rečenica)</i>	Sedam starih lica u tri kolektivna centra čije se zatvaranje planira. Jedna od mogućnosti dostupnih tim osobama jeste i smeštaj u Gerontološki centar Mataruška Banja.
<i>Konkretna akcija (navesti nekoliko konkretnih aktivnosti vašeg akcionog tima)</i>	1) obilazak i razgovor (upoznavanje sa situacijom i potrebama potencijalnih korisnika); 2) informisanje o uslovima smeštaja u gerontološki centar (potrebna dokumentacija, uslovi života u domu, način plaćanja, itd.); 3) organizovanje poseta Gerontološkom centru Mataruška Banja; 4) pružanje pomoći oko prikupljanja dokumentacije; 5) davanje trenutne novčane pomoći (potrebne za plaćanje lekarskih uverenja i drugo); 6) razgovor sa porodicom/srođnicima (u vezi sa mogućim realizovanjem smeštaja); 7) informisanje o drugim programima i uključivanje u druge programe brige o starima (servisi, klub, prelazni centar); 8) povezivanje dotičnih starih osoba sa određenim stručnim službama Centra za socijalni rad (u zavisnosti od prirode problema koje ti ljudi mogu imati); 9) dalji razvoj smeštajnih kapaciteta (za redovni i hitni smeštaj) i drugih usluga Gerontološkog centra (prelazni centar)
<i>Ko je zadužen za izvođenje svake od planiranih aktivnosti</i>	Tim za starateljstvo Centra za socijalni rad Kraljevo i Gerontološki centar Mataruška Banja
<i>Tačna definicija vremenskog okvira svake od planiranih aktivnosti</i>	Do kraja 2005.
<i>Potrebna pomoć Grupe 484 i DRC-a (u vezi sa svakom od planiranih aktivnosti)</i>	Finansijska sredstva potrebna za realizaciju programa i pismo podrške (realizaciji programa) koje treba uputiti direktoru Gerontološkog centra

Akcioni planovi za *podsticanje zapošljavanja* najčešće obuhvataju redovne aktivnosti i programe Nacionalne službe za zapošljavanje (i to, obično, informisanje o programima za podsticanje zapošljavanja, te aktivnosti iz programa podsticanja samozapošljavanja i obuke za aktivno traženje posla). Ali, u nekoliko slučajeva akcioni planovi zasnovani su na idejama koje su specifično u vezi sa datim opštinama (kao što je slučaj sa idejom o osnivanju fabrike za reciklažu smeća u Velikom Gradištu), ili dopunjeni idejama o samoorganizovanju korisnika različitih zanimanja u svojevrsne zadruge ili udruženja.

Osnivanje lokalne zadruge (Nova Varoš)

<i>Sadašnje stanje stvari (opisati u nekoliko kratkih rečenica)</i>	Problem zapošljavanja: najveći broj izbeglih i raseljenih lica nije zaposlen. Osim toga, veliki broj izbeglih i raseljenih nalazi se u pasivnoj poziciji.
<i>Konkretna akcija (navesti nekoliko konkretnih aktivnosti vašeg akcionog tima)</i>	1) Okupljanje akcionog tima; 2) Osnivanje udruženja izbeglih i raseljenih lica; 3) Ostvarivanje kontakata sa lokalnom zajednicom (upravom Nacionalne službe za zapošljavanje); 4) Osnivanje lokalne zadruge (sitnije, brze uslužne delatnosti); 5) Organizovanje programa prekvalifikacije i dokvalifikacije; 6) Paralelna, prateća aktivnost: obezbeđivanje psihosocijalne podrške Centra za socijalni rad, posebno potrebne u vezi sa prilagođavanjem na bitno novu životnu situaciju posle napuštanja kolektivnog centra, ali i u vezi sa već postojećim problemima izazvanim izbeglištvom i višegodišnjim boravkom u kolektivnom smeštaju (uz prethodno i kontinuirano jačanje kapaciteta Centra za socijalni rad; osim toga, Centru nedostaje adekvatan prostor za takve aktivnosti); 7) Organizovanje kontakata i saradnje udruženja izbeglih i raseljenih i različitih lokalnih preduzetnika (posredstvom opštinske uprave). [Osnivanje udruženja i zadruge, kao i sve aktivnosti organizovanja kontakata i saradnje podrazumevaju izraženu aktivnu ulogu samih izbeglih i raseljenih lica.]
<i>Ko je zadužen za izvođenje svake od planiranih aktivnosti</i>	Akcioni tim, predstavnici opštinske uprave, udruženja izbeglih i raseljenih (koje će biti osnovano), Nacionalne službe za zapošljavanje, udruženja privatnih preduzetnika, nevladinih organizacija.
<i>Tačna definicija vremenskog okvira svake od planiranih aktivnosti</i>	6 meseci
<i>Potrebna pomoć Grupe 484 i DRC-a (u vezi sa svakom od planiranih aktivnosti)</i>	Podrška jačanju kapaciteta CSR-a za pružanje usluga psihosocijalne podrške.

Lokalne akcije. U završnom delu realizacije projekta Grupa 484 podržala je realizaciju 11 lokalnih akcija. Neke od tih akcija predstavljale su relativno samostalne aktivnosti (ali obično povezane sa nekim drugim, obimnijim aktivnostima, ili uklopljene u šire pokušaje da se pokrene neka nova aktivnost ili usluga). Druge akcije podrazumevale su pružanje direktne podrške već postojećim aktivnostima ili programima lokalnih organizacija.

Lokalne akcije realizovane su u devet (od šesnaest) opština obuhvaćenih projektnim aktivnostima.

Centar za socijalni rad Kikinda podržan je u sprovođenju akcije pravljenja detaljne socijalne karte izbegličke populacije u privatnom smeštaju, s ciljem da se prikupe pouzdani i obuhvatni podaci o svim izbegličkim porodicama, kako bi se buduće aktivnosti podrške integraciji koncipirale adekvatno, a pomoć i podrška usmerile prvenstveno na one najugroženije.

Gerontološki centar Kikinda je, u saradnji sa *Centrom za socijalni rad*, izveo više aktivnosti usmerenih na informisanje i motivisanje potencijalnih korisnika iz izbegličke, ali i lokalne populacije. Aktivnosti su podrazumevale i organizovanje posete Gerontološkom centru, za jednu grupu starih lica za koja je dobijena stručna procena da bi smeštanje u Gerontološki centar bilo najadekvatnije rešenje, a koja istovremeno nisu odbijala takvu mogućnost. Pored ovoga, Gerontološki centar je u okviru akcije izradio odgovarajući promotivni materijal, uključujući i kratku video prezentaciju Gerontološkog centra Kikinda.

Centar za socijalni rad Kruševac organizovao je stručni skup devet centara za socijalni rad s ciljem da se razmene iskustva u radu sa izbeglim i raseljenim licima, odnosno predstave i rasprave najbitniji problemi u toj oblasti i načini na koje se centri suočavaju sa njima.

Štab za izbeglice u Kruševcu podržan je dodatnim računarskim komponentama koje će omogućiti optimizaciju njihovog računara. Na taj način će se funkcionalnije koristiti tri baze podataka, što će unaprediti redovne aktivnosti pružanja usluga raseljenim i izbeglim licima, ali i različite analitičke poslove.

Crveni krst Veliko Gradište izradio je i štampao svojevrsni vodič za donatore, na srpskom i engleskom jeziku. Vodič sadrži kratak pregled bitnih činjenica o problemima izbegličke populacije i drugim najkritičnijim socijalnim problemima na području opštine, te četiri projektne ideje o mogućnostima da se ti problemi reše u skladu sa kapacitetima kojima Opština raspolaže i uz odgovarajuću podršku donatorskih organizacija.

Program brige o starima *Crvenog krsta Raška* podržan je dodelom donacije u manjim medicinskim aparatima i potrošnom medicinskom materijalu, kako bi se pomoglo održanje programa, odnosno uključivanje novih 11 korisnika iz izbegličke i raseljeničke populacije.

Lokalna samouprava u Boru (odnosno njen odsek za privredu, javne ustanove i zaštitu životne sredine) izvela je akciju izrade i štampanja Vodiča za izbegla i raseljena lica, koji sadrži adrese i druge kontakt informacije svih relevantnih javnih institucija i domaćih i međunarodnih organizacija koje u domenu svog rada imaju i pružanje podrške izbeglim i raseljenim licima, ili se na bilo koji način bave pitanjima izbeglih i raseljenih.

U Boru je podržana i akcija *NVO Kokoro* koja prikuplja resurse za realizaciju projekta „Otvorena vrata“, kojim bi u toj lokalnoj sredini bila uspostavljena jedna potpuno nova ustanova i usluga u sistemu socijalne zaštite. Reč je, naime, o osnivanju „prelazne kuće“. Projektom bi, međutim, kroz uključivanje znatnog broja izbeglih lica, bila jasno podržana i lokalna integracija izbeglica. Lokalna akcija koju je podržala Grupa 484 deo je pomenutog projekta, a sastoji se u publikovanju Praktikumuma (edukativnog priručnika za pružaoce usluga dodatne nege) i Informatora o prelaznoj kući (namenjenog potencijalnim korisnicima i široj javnosti).

Centar za socijalni rad u Brusu dobio je podršku donacijom u kuhinjskoj opremi, kao institucija koja je neposredno zadužena za vođenje Doma za stara lica u Brusu. Reč je o domu koji je nastao konverzijom bivšeg kolektivnog centra, a koji danas među svojim korisnicima ima šezdeset troje starih lica koja su izbeglice ili bivše izbeglice. Sanitarna komisija je više puta izicala opomene, na primer zbog toga što se korisnicima svi obroci serviraju u plastičnom posudu. Donacijom je podmireno tek dve trećine njihovih ukupnih potreba samo u kuhinjskoj opremi.

Donacijom u osnovnim namirnicama podržali smo *Crveni krst Gornji Milanovac* čiji program narodne kuhinje predstavlja valjan model integracije izbeglih i raseljenih lica u redovne programe i aktivnosti socijalnih ustanova. Programom narodne kuhinje u 2005. godini bilo je obuhvaćeno petoro izbeglica i raseljenih lica.

U saradnji sa *Centrom za socijalni rad u Paraćinu* realizovana je donacija kućnog bioskopa za dnevni boravak zgrade socijalnog stanovanja u zaštićenim uslovima. U dve zgrade tog programa u Paraćinu zbrinuto je dvanaest izbegličkih i lokalnih socijalno ugroženih porodica. Dodela donacije je bila praćena društvenim događajem koji je organizovao Centar za socijalni rad, a svrha donacije i jeste u tome da se korišćenju zajedničkog dnevnog boravka da novi kvalitet i da se podstakne šira socijalizacija korisnika programa.